

The Project Gutenberg eBook of Muistoja Naantalista: eli Vanhan Tädin Kertomus, by Theodolinda Hahnsson

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Muistoja Naantalista: eli Vanhan Tädin Kertomus

Author: Theodolinda Hahnsson

Release date: November 19, 2014 [EBook #47398]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUISTOJA NAANTALISTA: ELI VANHAN TÄDIN
KERTOMUS ***

Produced by Jari Koivisto and Tapio Riikonen

MUISTOJA NAANTALISTA

eli

Vanhan Tädin Kertomus

Kirj.

THEODOLINDA HAHNSSON

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1874.

Ensimmäinen Luku.

Minä olin kuuden vuoden vanha tyttö, kun tulin isättömäksi, ja kuudesta sisaruksesta ainoa, joka ei ymmärtänyt, kuinka turvattomaksi jäimme. Useasti kyllä näin äitini ja sisareni itkusilmissä tuumailevan keskenänsä, vaan kun kysyin: "Mitäs itket, äiti kulta?" silloin hän hymyili vastaani, enkä minä jäänyt miettimään, oliko tuo hymyileminen surunsekaista, vaan menin nukkeni kanssa juttelemaan ja olin taas tyytyväinen.

Isäni, joka oli vähäisen seurakunnan kappalainen, ei jättänyt mitään perintöä meille, mutta eipä hän

jättänyt velkaakaan, ja koska armo-vuodet olivat menneet, ja meidän täytyi pappilasta muuttaa, oli äitini saanut toimeen meille uuden vähäisen kodon, joten saimme asua oman katon alla.

Vaikka äitilleni ei jäänyt maallista tavarata, oli hän kuitenkin rikas, sillä hänellä oli vahva luottamus Jumalaan, hyvä terveys ja tyytyväinen sydän. Sisareni opetti hän tekemään raskaimpiakin töitä, joten kaikki tulivat hyvin toimeen, sillä heidän apuansa usein tarvittiin varakkaimmissa taloissa, vaan minua, joka olin nuorin ja kehnoin, säästettiin aina, ja totta olinkin kahdentoista vuoden vanhana niin heikko ja vähäinen, että olisi saattanut luulla minua kahdeksan-vuotiseksi. Useasti äitini sanoi: "Mitenkä sinä, Elsaseni, maailmassa toimeen tulet, kun olet noin heikko ja pieni", mutta kun enoni, joka usein meillä oleskeli, sen kuuli, sanoi hän: "Älä murehdi! Elsa ja minä olemme hyvät ystävät; kun hän vähän vielä on kasvanut äitin silmäin alla, pääsee hän minun kasvatikseni. Kyllä minä takaan, että Elsasta saan hyvän vanhain päivieni hoitajan. Eikö niin Elsa?"

Minä hyväilin enoani oikein hyvästi ja lupasin aina olla hänelle kuuliainen ja avullinen, mutta äitini sanoi: "Älä vielä, veliseni, puhu vanhoista päivistäsi, ei ole pitkiä aikoja kulunut siitä, kuin mieheksi tulit. Kyllä sinä vielä naimisiin joudut, joll'et yhtä saanut, niin on toinen ja kolmas jäljellä."

"Ei sisareni! niin ei ole minun laitani", vakuutti eno, "unelmani raukesivat kuin unelmat — mutta älkäämme ikänä niistä puhuko. Minun virkani sekä taloni antavat minulle työtä, ja Elsan saan kumppanikseni; silloin toivon, että aikani kyllä kuluu; vanhoista muistoista ei puhuta, sillä kipeältä tuntuu, kun haavaa koskee".

Minä ymmärsin nyt, että enollani oli joku salaisuus, josta ei hän sallinut puhuttavan, ja kun minä kerran lapsen tavallisella uteliaisuudella kysyin äitiltäni; "Mitä muistoja ne ovat, joista ei eno anna puhua?" vastasi äiti; "Älä sinä niistä huoli, ole aina vaan hyvä ja kuuliainen enollesi äläkä koskaan kysele noista vanhoista muistoista, sillä silloin hänelle murhetta tuottaisit".

Tästäpä vastauksesta minä sain paljon tuumaamista; joka ilta maata pantuani, kun enoani olin siunannut, tuumailin kauan aikaa, mitä kaikkia tuo mahtoi olla, josta äiti ja eno tiesi, mutta jota ei minulle sopinut sanoa. Toivoin vain joutuvani niin vanhaksi, että saisin tietää tuon salaisuuden. Vuodet kuluivat, mutta samassa laimistui uteliaisuutenikin. Minä tulin enoni tykö, ja äitini oli kovin iloinen siitä, että oli saanut minun enoni turviin. Enoni olikin kovin hyvä minulle, ja aikani kului oikein hupaisesti hänen luonaan, vaikka meillä hyvin harvoin oli vieraita, ja vielä harvemmin olimme vieraita.

Enollani oli kaunis puu-tarha, jossa hän itse työtä teki ahkeraan, sillä hän piti paljon kaikista kasvista, ja siinä puu-tarhassa minäkin yhdessä hänen kanssaan aina olin työssä. Kesällä kävelimme joka päivä enoni mailla ja talvis-aikana olimme hevosella ajelemassa, sillä enoni tahtoi kaikin tavoin voimiani vahvistaa; hän oli lääkäri, ja tiesi, mikä terveyttäni paraiten hyödytti.

Minä olin ollut neljä vuotta enoni luona ja olin kuusitoista-vuotias, kun hän eräänä päivänä tuli minun tyköni, sanoen: "Kuules Elsa! kylpeminen olisi sinulle hyvin hyödyllistä, ja minä olen nyt päättänyt viedä sinua Naantaliin kylpemään, koska minunkin täytyy mennä Turkuun. Kirjoita nyt sisarillesi, että tulevat tänne, niin saavat yhdessä sinun kanssasi valmistaa sinulle mitä kylpymatkaasi tarvitset".

Tämä olikin mielestäni varsin hupaista, koska usein olin toivonut pääseväni Naantaliin, josta olin kuullut paljon puhuttavan. Sisareni tulivat minua auttamaan, joten piankin valmistuin lähtemään ja parin viikon kuluttua olimme matkalla.

Päivän kuljettuamme omalla hevosella, jouduimme jo matkamme päähän, mutta minäpä hämmästyin nähdessäni tuota "Armonlaaksoa", tuota kuuluisaa Naantalien kaupunkia, sillä silmissäni näytti tämä enemmän isomman kirkon-kylän, kuin kaupungin näköiseltä.

Me ajoimme nyt leski-rouva P:n taloon. Tämä rouva oli enoni tuttu, ja eno oli jo ennen pyytännyt saada jättää minua hänen turviinsa. Rouva P. otti meitä ystävällisesti vastaan, ja minä sain vähäisen siistin kamarin asumakseni.

Enoni ei joutunut kauan viipyä Naantalissa, vaan kun minä olin saanut kaikki kapineeni paikoilleensa, tuli hän minua hyvästi jättämään sanoen:

"Nyt, Elsa, jäät ensi-kerran omaisistasi; sinä tulet nyt enemmän olemaan omassa vallassasi kuin ennen, mutta pysy toki samankaltaisena kuin tähänkin asti. Täällä on monen-laisia ihmisiä, paljon näet täällä turhuuttakin, mutta varo, ett'ei sinun tee mieli kaikkia, mitä silmäsi näkee", ja syvästi huotaen sanoi hän vielä: "turhuus on vienyt monen nuoren onnettomuuteen".

Näin puhuttuaan läksi enoni pois, ja minä jäin vähäiseen kamariini. Ikävä oli minun nyt yksin jäätyäni, ja ilma huoneessani tuntui raskaalta ja tukehuttavalta, jonka vuoksi minä aukaisin akkunat ja annoin iltatuulen virkistyttää itseäni. Tuokion aikaa istuttuani akkunat ääressä, näin kaksi hevosta pyrkivän eteenpäin, vetäen raskaita vaunuja perässään; ne lähenivät ja samassa poikkesivat pihaan. "Nuot

matkustavaiset varmaankin ovat kaukaa", ajattelin minä, sillä kapu-säkki oli kovin tomuinen ja samati vaunutkin. Minä tuumailin juuri, ketä nämä vieraat mahtoivat olla, kun rouva P. tuli käskemään minua iltaselle ja ilmoitti saaneensa enemmän vieraita, nimittäin paronitar S:n, hänen tätinsä ja hänen veljensä pojan. Olin kovin väsynyt, jonka vuoksi ei minun tehnyt mieli iltaselle mennä; minä sentähden vain kiitin emäntääni käskystä, sanoen, ett'ei minua haluttanut ruoka. Emäntäni mentyä panin maata ja olin pian unen helmoissa.

Aamulla herättyäni paistoi aurinko jo korkealla taivahalla, ja minä luulin kellon olevan paljonkin, mutta se oli vasta kuusi. Pikaisesti pu'in päälleni ja menin ulos kävelemään, sillä aamu oli lämmin ja kaunis. Minä kuljin katua pitkin, mutta samassa näin polun, joka vei korkealle mäelle, ja nyt päätin mennä sinne, koska arvasin siellä olevan lavean näkö-alan.

Vähän matkaa olin kiivennyt ylöspäin, kun näin muutamia lapsia, jotka riipivät katajia. Näiltä lapsilta kysyin: "Mikä tämän vuoren nimi on, ja mihinkä tämä tie menee?"

"Vuoren nimi on Kupari-kallio", vastasi lapset, "ja tämä tie vie salmen rantaan, joka on täältä vähän matkan päässä; lautalla pääsee salmen yli Luonnonmaan saarelle".

Tämän kuultuani kiipesin taas aina ylös vuoren kukkulalle, josta olikin hyvin kaunis näkö-ala, sillä täältä näkyi meri saarinensa, vuoria, kukkuloita ja alhaalla laaksossa Naantalin pieni kaupunki. Hetkisen tässä oltuani päätin mennä aina salmelle asti. Polku vei vähäisen männistön läpi. Lintuset laulelivat männistössä, ja minä heitä kuunnellessani kuljin niin ajatuksissani, ett'en huomannutkaan olevani matkani päässä, ennenkuin näin kaksi naista edessäni; ne istuivat jyrkän äyrään syrjällä olevalla kalliolla. Nähtävästi olivat nämäkin tulleet tänne ihailemaan luonnon kauneutta, sillä ne istuivat siinä varsin vaiti katsellen mertä, joka olikin hyvin ihana, sillä se oli varsin tyyne. Kaukana näkyi veneitä purjehtivan; niissä oli meren-saarelaisia, jotka palasivat Turusta kauppa tekemästä, ja juuri edessämme oli salmi, joka eroitti ihanan Luonnonmaan saaren mannermaasta.

Toinen näistä luonnon ihailijoista oli vanha harmaa-päinen nainen, vaan toinen oli vielä nuori. Hänen muodostaan saatti arvata, että hän jo aikaa oli jättänyt elämänsä keväimen, sillä hän näytti olevan kolmenkymmenen vuoden paikoilla, mutta hän oli vielä viehättävän kaunis; ihonsa oli valkoinen kuin lemmenkukka, eikä yhtään punaa rusottanut hänen poskillaan, hänen hiuksensa olivat mustat ja kiiltävät kuin metsä-lampi, ja hänen suuret mustat silmänsä katselivat ikään kuin uneksien aavaan luontoon. Hänen sokea vartalonsa oli puettu mustiin vaatteisiin, jonka vuoksi hänen valkoinen ihonsa vielä paremmin silmiin pisti. Minä istahdin kivelle kappaleen matkaa heistä, mutta kaunis näkö-ala ei enään yksistään vetänyt huomiotani puoleensa, sillä aina enentyvällä uteliaisuudella katselin naista ja hänen vanhaa kumppaniansa, vaan hetken päästä nousi vanhus istualta, sanoen nuoremmalle:

"Hilja, tule nyt jo pois, meitä ehkä odotetaan eineelle".

He menivät nyt molemmat ja jouduttuansa sille kohdalle, jossa istuin, hokasivat vasta minun, mutta sanaakaan sanomatta menivät he eteenpäin, vaan minä jäin vielä hetken ajaksi katselemaan heidän jälkiänsä; sitte menin myös minä pois, koska ajattelin, että emäntäni jo varmaankin kaipasi minua.

Kotia tultuani tapasin heti emäntäni, joka käski minua eineelle. Minä menin ja sisälle tultuani hämmästyin varsin, kun näin samat naiset, jotka tapasin salmen äyräällä. Rouva P. esitteli meitä toisillemme, sanoen: "Neiti Lehtonen, paronitar S, ja neiti Tuovi". Mutta vanha neiti tuli heti minun luokseni, ystävällisesti lausuen:

"Minä olen aina tottunut tädin nimeen, ja koska me nyt täällä syömme yhdessä joka-päiväistä leipäämme, niin soisin, että neiti Lehtonenkin minua tädiksi mainitsisi". Minä olin varsin kiitollinen, ja pian vanha täti ja minä tulimme hyväksi tutuiksi, mutta paronitar ei monta sanaa kanssani vaihtanut, vaan hänen veljensä poika, pikku Tommi, jutteli sen siaan varsin halusta kanssani. Minä olin nyt joka päivä tädin ja paronittaren seurassa, ja aina enemmän mielistytti minua paronittaren lempeä, suloinen olento. Enimmiten jutteli hän pikku Tommin kanssa, ja heidän puheistaan kuulin, että hän aina koetti lapsen sydämmeen isänmaallisia tunteita istuttaa. Harvoin hänen huulillansa hymyilyä näin, mutta kerran toki hänen mustat silmänsä loistivat ilosta, kun hän tädillensä sanoi: "katsokaa, kuinka Tommi nytkin on minun poika-vainajani näköinen".

Paronitar oli leski, ja hänellä oli ollut pieni poika, joka hänen suureksi murheeksensa kuoli parin vuoden vanhana; tätä lastansa muisti hän kaipauksella vieläkin.

Toinen Luku.

Naantalin kylpy-laitos on soma rakennus, ja sen sivulle on tehty kaunis sali, jonka seinät ovat melkein

vallan akkunoina. Salin edustalla on ihan meren rannassa katettu käytävä, jossa kylpiät tavallisesti oleskelevat nauttien virvoittavaa meri-ilmaa. Täällä istuin minäkin eräänä päivänä loukossani, katsellen ihmisjoukkoa, joka käytävällä enentyi enentymistään. Täällä tapasivat monet nuoruuden ystävät toisiansa vanhoina harmaa-päisinä; monessa oli luonto, niinkuin muotokin, muuttunut vuosien kuluessa.

Minä näin pöyhkeän rouvan kulkevan edestakaisin käytävällä, ja eräs toinen istui katsellen häntä. Tämä toinen sanoi vieressä olevalle kumppanillensa: "Tuo pöyhkeä rouva L. oli nuoruuteni aikoina minun ystävänäni, vaan nyt, vaikka hän tietää, kuka olen, ei hän ole minua tuntevinaan, koska en ole yhtä rikas kuin hän".

Tämä oli minusta varsin kummaa, ja mieleni kävi oikein katkeraksi, mutta sitte näin taas erään vapaa-sukuisen korkea-arvoisan virkamiehen tulevan rantaan päin; hän oli varsin harmaa-päinen, mutta hänen korkea vartalonsa oli vielä sokea ja muotonsa kaikkiaan jalo. Tultuansa käytävälle katseli hän vähän ympärillensä ja läheni sitte vanhan-puolista pappis-miestä sanoen:

"No totta! joll'ei silmäni petä, olet veli A., vanha koulu-kumppanini. No nyt 'lyökäämme käsi kätehen, sormet sormien lomahan'" — ja vanhuksat juttelivat nyt entisistä ajoista, katsellen toisiansa silmillä, joissa vielä nuoruuden ystävyyden tuli paloi. Tästä näöstä tulin taas paremmalle mielelle.

Vähän aikaa vielä loukossani istuttuani näin paronitar S:n, vanhan tädin ja Tommin tulevan käytävälle. Kaikkein silmät seurasivat paronitarta, mutta ikään kuin ei hän olisi sitä huomannutkaan, kulki hän käytävällä. Monen kuulin myös kuiskailevan, että paronitar oli ylpeä, mutta minä tiesin heidän väärin luulevan.

Paronitar istui Tommin viereen lavitsalle, mutta nähtyänsä minut, tuli hän heti ystävällisesti tervehtien luokseni. Vähän ajan päästä meni hän kylpemään, ja nytpä tuli monta niistä, jotka eivät ennen minua huomanneetkaan, kyselemään, milloin paronitar oli tuttavakseni tullut. Hyvin havaitsin arvoni siitä enentyneen, että paronitar oli kanssani puhunut, mutta pian jättivät he minun toki, sillä nyt tuli rantaan veneitä, joissa kylpiät pääsivät purjehtimaan.

Seura oli päättänyt mennä Luonnonmaan saarelle, jossa heidän oli aikomus pitää kahvipidot. Sinne nyt meni koko kylpy-seura, ja soittajia oli myös muassa. Minä en saattanut seurata muita tuolle huvimatikalle, sillä minä en voinut hyvin. Tuuli toi soiton säveleet korviini, ja minä surulla ajattelin sitä iloa, josta minun täytyi olla poissa.

Ikävissäni menin saliin ja ai'oin ruveta pianoa soittamaan, mutta samassa kuulin jalan astuuvan, ja tati tuli luokseni. Hän sanoi minulle:

"Kuulin soiton tuolta mereltä, ja onpa kumma, miten soitto minussa aina vaikuttaa omituisia tunteita; sitä kuunnellessani taistelee ilo ja ikävyyt sydämissäni".

"Minun on myskin kovin ikävä", vastasin minä, "sillä halusta olisin muiden joukossa saarelle lähtenyt, mutta pääni on kipeä, ja pelkäsin, että kukatiesi siellä olisi vielä kipeämmäksi tullut".

"Minun nuori ystäväni! kentiesi oli tuo sinulle joksikin hyväksi, että pois jäit, koska nyt juuri kipeäksi tulit", sanoi tati ja lisäsi vielä: "Sisareni tytär menee erään sairaan luo, mutta jos sinua huvittaa vanhan seura, kutsuisin sinua kanssani salmen rannalle. Minä otan kahvi-pannun mukaani, kukatiesi kahvi ja ulko-ilma piankin saattaa pääsi terveeksi".

Minä kiitin ja seurasin vanhusta. Paronitar tuli myös kylpemästä, ja me läksimme yhdessä. Tiellä tapasimme pojan, joka myi pipar-kakkuja. Paronitar taputti lasta sanoen: "kuinka äitisi voi?"

"Hän on paljon parempi ollut nyt sitte, kun te, rouva hyvä, lääkityksiä toitte", vastasi lapsi, "mutta hän ei vielä jaksa leipoa".

Kotia tultuamme läksi paronitar sairaan luo, vaan tati ja minä latoilimme kahvi-pannun, kupit ja leivät koppaseen, ja minä juoksin vielä ostamaan pipar-kakkuja, koska päätin puolestani ottaa niitä mukaani, mutta tultuani leipojan luo, oikein hämmästyin nähdessäni, miten paronitar täällä laittoi piparkakku-taikinaa, enkä saattanut olla huudahtamatta: "Paronitar!" Paronitar vähän hymyili sanoen:

"Niin, täytyyhän meidän auttaa toisiamme. Tämä heikko vaimo varmaankin tulisi huonommaksi, jos hän, joka nyt on juuri vähän paremmaksi päässyt, taas rupeisi itseänsä rasittamaan".

Minä katselin ihastuksella paronitarta ja ajattelin: "Kuinka vähän ihmiset ulko-muodosta toki tuntevat toisiansa! *häntä* sanovat ylpeäksi, vaan kenessä on vähemmän ylpeyttä kuin hänessä!"

Kakut ostettuani läksin kotia, josta minä tädin ja pikku Tommin kanssa menin salmen rannalle. Tultuamme sinne, laittoi emäntäni valkean kahvi-pannun alle, ja minä jäin katselemaan merta sekä kuuntelemaan metsän hiljaista humua, mutta tästä ei mieleni iloiseksi tullut; minä olin yhä vain ala-

kuloinen. Siinä katsellessani näin veneen merellä, se purjehti aivan lähellä rantaa ja minä tunsin, että net, jotka veneessä istuivat, olivat ylhäisimpiä kylpy-vieraita ja niitä, jotka tavallisesti pitivät itsiänsä muitten seurasta erillään, ikään kuin olisivat olleet eri kansalaisia. Näitten puhe ja nauru kuului kukkulalle, jossa me istuimme, ja minä kun olin ikävissäni, oikein kadehtien kuuntelin heidän nauruansa ja sanoin niin, kuin en ennen enkä sen jälleen olisi sanonut: "Voi kuinka onnelliset nuot rikkaat ja ylhäiset ovat!"

Täti katsoi minuun, lausuen: "Elsa! luuletko sinäkin niin? Ei, ei, lapseni, sinä olet väärässä, mutta ylhäiset osaavat paremmin elää näytteliän elämää, kuin me tavalliset ihmiset; heillä on särky sormessa ja toki hymy huulilla, heillä saattaa olla karvas sydän ja toki makea kieli, siinä on koko eroitus. Minä olen vanha ja olen paljon nähnyt; minä tahdon kokemuksistani sinulle vähäisen kertomuksen kertoa".

"Oi! sepä on hupaista", sanoin minä enkä nyt enää ikävästä mitään tietänyt, vaan istuin tätiä kuuntelemaan. Tuli leimusi kalliolla, kahvi-pannu porisi, ja täti alkoi kertomuksensa.

Kolmas Luku.

Vanhan tädin kertomus.

Parikymmentä vuotta takaperin asui Naantalin kaupungissa erään talon yli-kerrassa herras-miehen leski sisarensa ja kahden lapsensa kanssa. Leski oli kovin köyhä, hän leipoi noita kiitettyjä Naantalin pipar-kakkuja, mutta eipä ne käyneet kaupaksi paitsi kesällä.

Silloin, kuin kylpiöitä ja veden juojia oli kaupungissa, täytyi lesken ko'ota talvi-varansakin, mutta niukalla tahtoi tavarat talvella olla, vaikka kylpiät kesällä tavallisesti aina ostivat lesken pipar-kakkuja enemmän kuin muiden leipojain. Lesken lapset olivat aina kakkuja myymässä, ja ken vain näki nämät ihanat lapset, ei saattanut olla heiltä ostamatta. He olivat kuin kaksi kasvavaa lehteä yhdellä oksalla, niin ihanat ja yhden näköiset. Kukkaan en tahdo heitä verrata, sillä heidän ihonsa oli kalpea, köyhyys ei kylvänyt ruusuja heidän poskillensa; mutta ken kerran katsoi näitten lasten silmiin, hän tahtoi vielä toisenkin kerran niitä nähdä.

Minä muistan erään kesän, jona kaupunkiin kokoontui tavallista enemmän vieraita. Niitä tuli silloin Viipurista, Helsingistä ja aina Pohjan periltä. Helsingistä oli paljon ylhäisiäkin, ja nyt oli saaliin aika Naantalilaisilla, kaikki toivoivat he hyvää kesän tuloa.

Köyhä leski yli-kerrassa leipoi pipar-kakujansa ja lapset pukivat yllensä puhtaat vaatteet, sillä heidän oli meneminen pipar-kakkuja myymään. Niilo, vanhempi lapsi, oli silloin neljäntoista-vuotinen, mutta Hilja ainoastaan kymmen-vuotias.

Niilo kävi Tuntu koulua, josta hänellä aina oli hyvät todistukset. Hän olikin kaikin tavoin ahkera, sillä kun hänellä lukemisestaan oli vain vähänkin loma-aikaa, kävi hän erään porvarin talossa pesä-puita hakkaamassa. Tämä porvari lahjoitti hänelle myöskin aina välimmiten kynttilöitä, joten Niilo sai kynttiläinkin valossa lukea. Näin taisi hän muitten avulla pyrkiä eteenpäin, mutta ruoka tahtoi toki olla niukalla, vaikka äitikin koetti antaa, mitä työllään irti sai. Kotona ollessaan kävi Niilo pipar-kakkuja myymässä, vaikka kyllä moni hänen i'ässään oleva poika olisi tätä työtä häpeänä pitänyt; mutta Niilon äiti oli aina sanonut: "Kaikki työt tuottaa arvoa tekiällensä, kunkin pitää tehdä työtä sen mukaan, kuin hän jaksaa ja ymmärtää, silloin Jumala kyllä siunauksensa antaa", ja äitinsä sanoihin luotti Niilo, sillä hän rakasti kovin äitiään.

Tyytyväisenä meni hän nytkin Hiljan kanssa myymään pipar-kakkuja. He menivät Viluluotoon asti, joka on kaupungista vähän paremmin kuin venäjän virstan päässä. Siellä on kaunis huone-rakennus, jossa on sali, kamari ja kyökki; kamarissa on lähde ja sen ympärillä soma aitaus. Tästä lähteestä silloin juotiin terveyden vettä. Vahti-palvelia ammensi vettä klaseihin, ja ottaaksensa näitä vastaan kurkoittivat ylpeät röökkinät hienoja sormen-päitään. Nämät veden-juojat aamuisin enimmiten ostelivat pipar-kakkuja, ja senpä vuoksi Niilo ja Hilja sinnekin riensivät.

Lämmin oli kesäinen aamu, kaste-helmet kimaltelivat puissa ja ruohossa. Kissan-käpälät nurmikolla kukoistivat, ja Hilja olisi halusta viipynyt kukkia poimimassa, mutta Niilo joudutti häntä pois. Pian he joutuivatkin Viluluotoon. Täällä oli kaunis keto, johon käytäviä ja lehti-majoja oli tehty vedemjuojien huviksi.

Paljo oli nyt herroja, rouvia ja neitosia kuljeskelemassa käytävillä. He näkivät Niilon sekä Hiljan tulevan ja huusivat näitä lähemmäksi. Lapset lähenivät, ja pian vähentyi kakut koppasista. Niilolla ei enään ollut mitään kopassa, mutta Hiljalla oli vielä vähäisen. Hän istui nyt käytävällä olevalle lavitsalle odottamaan, että hänenkin koppansa tyhjäksi tulisi. Kissan-käpälät oli hänellä vielä kädessä ja hän

sitoili niistä kiehkuraa, mutta tätä tehdessään katseli hän aina välimmiten neitosten somaa vaatetusta, ajatellen: "Mistä nuot tehdyt mahtanevatkaan olla, kun ne noin loistavia ovat". Hänen näin ajatellessaan tuli eräs somasti vaatetettu neito hänen luoksensa, kysyen:

"Sanoppa, kaunis lapseni, mitä tuosta kiehkurasta tahdot".

Hilja ei vastannut mitään; hän ei kuullut mitä kysyttiin, sillä hän katseli vain neitosen vaatetusta, joka hohti niin siniseltä, kuin kesäinen taivas. Hän kurkoitti kättänsä, hypistääksensä edes vähän tuota kaunista hametta. Neito huomasi lapsen ihastuksen ja hymyili alhaisesti, vaan kysyi sitte toisen kerran: "Sano nyt, minun kaunis tyttöseni, myytkö tuon kiehkuran minulle?"

Hilja antoi kiehkuran, ja neiti pudotti muutaman pennin lapsen käteen, vaan kiehkuran laski hän päähänsä ja meni sitte hyppien pois kumppaniensa luoksi, joille hän sanoi:

"Tulkaatte katsomaan tuota kaunista tyttöä, joka pipar-kakkuja myy; minä ostin häneltä tämän kukkakiehkuran, saadakseni häntä katsella vähän aikaa".

"Mennään", huusivat kaikin, ja nyt näki Hilja, miten monta neitoa tuli hänen luoksensa. Kaikki tahtoivat he ostaa hänen kakkujansa, ja sillä aikaa, kuin Hilja koppansa tyhjensi, tarkastelivat häntä nämät ylhäiset neitokset ja kuiskailivat toisillensa: "Ah! tuopa vasta on ihana lapsi". Hilja ei kuullut, mitä neidot ajattelemattomuudessaan kuiskailivat, ja sepä oli onni, sillä pian on turhuuden siemen kylvetty viattomaankin sydämeen.

Lapset olivat nyt saaneet koppansa tyhjiksi ja läksivät kotia, vaan toisena päivänä menivät he taas ja palasivat jälleen, tuoden tyhjätkopat takaisin. Näin oli jo enempi puoli kesää kulunut, kun eräänä päivänä Niilo ja Hilja menivät tänne salmen rannalle poimimaan kukkia männistöstä. Herras-väki osti halusta metsän kukkia: sirkun-kellot olivat heille hyvän hajunsa vuoksi erittäinkin mieluisia, ja näitä lapset nyt poimivat männistöstä. Hiljalla oli jo koko joukko sirkun-kelloja, ja hän meni istumaan tänne kalliolle, suoriaksensa kukkia vähille kimpuille; sen tehtyänsä sitoi hän vielä itsellensä kiehkuran, laski sen päähänsä, niinkuin hän oli nähnyt vieraan neitosen tekevän kissan-käpälä-kiehkuralla, ja otti sitten kukkakimppunsa polvillensa. Meren aallot loistivat hiljaa vuoren kylkiä vastaan, ja Hiljan suuret mustat silmät katselivat niitä, mutta toiveensa ja ajatuksensa lensivät kauas tulevaisuuteen, vaan samassa tuli hänen veljensä huutaen:

"Hilja! mitäs siellä teet? istut kökötät, kuin vanha kanto metsässä".

"Niin, minä ajattelin vain sitä, että noilla rikkailla mahtaa olla hyvin hupainen oltava; ne ostavat pipar-kakkuja niin paljon, kuin vain tahtovat, kun me saamme äidiltämme ainoastaan yhden kumpikin, ja senkin niistä, jotka ovat enimmäin rutistuneet taikka palaneet; ja noilla ylhäisillä on niin kauniita vaatteitakin, että, että — voi kuinka hupaista mahtaneekaan olla semmoisissa vaatteissa!"

"En uskokkaan yhtään, että rikkailla on hupaisempi olo kuin meillä. Kun minä talvella puun hakkuusta olen makson saanut ja sillä itselleni ruokaa ostanut, silloin maistuu ruokani niin hyvältä, ett'eivät pipar-kakut suinkaan paremmalta maistuisi, ja sitten saatan taas iloisena lukea, ja kun äitiämme saatamme auttaa, eikö meidän aina ole silloin ollut hupainen oltava — niin hupainen, ett'ei rikkailla ole niin paljon iloa, sillä jos jotain apua tarvitsevat, ottavat he vain palkka-ihmisiä töitänsä tekemään, ja kun työt ovat valmistuneet, antavat he makson, eikä se heille iloa tuota; minä en ymmärrä, että niillä saattaa mitään suurta iloa olla".

"Mutta niillä on niin kauniit vaatteet, juuri kuin kukkasilla".

"Niin, tytöt toivovat aina kaikkia, mitä silmiin pistää", mutisi Niilo, "mutta äiti sanoo, että se on onnellisin, joka tyytyy siihen, mitä hänellä on; vaan tule nyt kotia, että saamme sitte mennä kukkasii myymään".

Hilja meni veljensä kanssa, mutta kun kotia tulivat, sanoi leski, että tarvitsi Niiloa halkasemaan vähän puita uuniin, jonka vuoksi Hiljan oli yksin lähteminen.

Hilja meni yksin, ja tultuansa Viluluotoon kulki hän, kukka-kimput kädessänsä, edestakaisin käytäviä pitkin; ei ketään nyt näkynyt lehdikoissa, sillä vieraat olivat kaikki koristamassa tanssi-salia kukkakiehkuroilla, koska illalla oli tanssi tuleva. Hilja olisi halusta sisälle mennyt, mutta ei uskaltanut, vaan istui simehesen puun juurelle. Siinä lapsi katseli miten sääski-parvi tanssi, ja perhosia, jotka lentelivät kukasta kukkaan; mehiläiset surisivat, ja pikku Hiljan silmät vaipuivat kiini. Näin unen helmoissa näki hänen kenraalinna Simssi, joka muutamain ystäväinsä seurassa tuli kävelemään käytävää pitkin, ja kenraalinna huudahti:

"Ah katsokaa! tuohon on meidän pikkunen kukkakauppias nukkunut nurmikolle. Tietämättä kauneudestaan on hän itse kukkainsa joukossa ihanin. Tämä suloinen lapsi minua miellyttää, ja minä

olen jo kauan tuumaillut, että jos hänen äitinsä sallii, otan minä lapsen kasvatikseni".

Kenraalinnan puhuessa heräsi Hilja, ja lempeästi katsellen häntä sanoi kenraalinna: "Lapseni, anna nyt minulle nuo sirkun-kellot, niin saat taas vähäisen rahaa. Eikö sinun mielestäsi ole hyvin hupaista saada rahaa?"

"On, sillä äitini saa sitte taas ostaa puita, maitoa ja kaikenlaista, mitä hän tarvitsee".

"Mutta jos sinä itse saisit ne rahat, ja äitisi ei niitä tarvitsisi, mitä niillä sitte tekisit?"

"Antaisin net veljelleni, ett'ei hänen tarvitsisi nälissään olla, kun hän koulua käy".

Kenraalinnan silmissä vesi-helmet kimaltelivat, ja hän sanoi: "Oikein tekisit, lapseni, mutta etkö sinä kauniita vaatteita tahtoisit?"

"Tahtoisin", vastasi Hilja loistavin silmin, "Jos olisi äitilläni, veljelläni ja minulla semmoiset vaatteet kuin rikkailla, sepä olisi hupaista!"

Kenraalinna hymyili lapselle, lausuen: "Mene nyt kotiasi ja ilmoita äitillesi, että kenraalinna Simssi tulee huomenna hänen tykönsä".

Hilja niiasi ja meni aavistamatta, mitä asiaa kenraalinnalla hänen äitillensä olisi.

Neljäs Luku.

Ylikerrassa asuva leski oli aikaisin aamulla kypsentänyt pipar-kakkunsa, huone oli siivottu, ja lapset olivat saaneet paremmat vaatteet yllensä, sillä kenraalinnaa odotettiin. Leski istui akkunan ääressä sukkaa kutoen ja tuumasi juuri, mitä asiaa kenraalinnalla saattaisi olla, kun samassa jo kuului silkki-hameen suhina vinnin portailta. Kenraalinna astui sisälle, ja leski pyysi häntä istumaan.

Istuttuansa lausui kenraalinna: "Minä olen kuullut teidän, rouva hyvä, olevan niin köyhissä varoissa, että teidän on työläs kasvattaa lapsianne. Useat kerrat tänä kesänä olen heitä katsellut ja puhutellut, ja minä olen heihin hyvin mieltynyt; senpä vuoksi olen tuumannut, että halusta ottaisin teidän pikku Hiljanne kasvatikseni, jos ei teillä eikä lapsella mitään tätä vastaan olisi. Suokaa anteeksi, että tätä teille ehdottelen; minä arvaan, että sen kummallisena pidätte".

"Ansaitsematon hyvyys vento-vierailta on kyllä kummallista", sanoi leski kyynel-silmin ja lisäsi vielä: "Vaikka meidän Hiljaa kyllä ikävä tulee, ymmärrän toki sen hänelle onneksi olevan, että hän kodosta pois pääsee, sillä mitäpä hänellä täällä on muuta kuin köyhyyttä. Hilja! tuleppa lapseni tänne. Tahtoisitko seurata tätä hyvää vierasta ja mennä hänen kasvatiksensa?"

Hilja ei mitään puhunut, vaan rupesi itkemään, mutta Niilo huudahti: "Hilja otettaisiin meiltä! ei äiti, ollaan vaan kaikki yhdessä; minä hakkaan puita ja luen öisin, silloin ei äitin tarvitse minusta paljonkaan murhetta pitää".

"Mutta äitilläsi olisi toki helpompi oltava", lausui kenraalinna, "jos hän ainoastaan sinusta tarvitsisi huolta pitää, ja kukatiesi minäkin sitte saattaisin äitiäsi joskus auttaa sinun kasvattamisessasi, ja kun sinä pääset ylioppilaaksi, tapaat sisaresi Helsingissä".

Kenraalinnan puhuessa oli Hiljan kyyneleet la'anneet vierimästä ja hän sanoi vakavasti:

"Minä tahdon mennä kenraalinnan kasvatiksi. Äitilläni ja veljelläni on silloin paljon parempi oltava; veljeni ei enään tarvitsisi nälkäisenä kouluun mennä, ja täti saa itse syödä parhaat palansa, jotka hän nyt aina on minulle säästänyt".

Niilo ei ollut oikein tyytyväinen, mutta Hilja kun kerran ymmärsi, että hänen pois lähtemisensä oli kaikille hyödyksi, pysyi vain järkähtämättä päätöksessään.

Niin, päätös oli tehty, ja leski kiitti kenraalinnaa, joka oli niin hyvä, että kasvatiksensa otti hänen lapsensa, mutta kenraalinna vastasi:

"Minulla ei ole ketään omaista, joka minua hellii, kun vanhaksi tulen, ja toivon, että Hilja minua rakkaudellansa silloin palkitsee, kuin minä hänen apuansa tarvitsen". Sitte sanoi hän, että muutaman päivän päästä olisi hänen jo lähteminen, ja lupasi siksi toimittaa lapselle tarpeellisimmat vaatteet. Näin asiansa toimeen saatuansa jätti kenraalitar hyvästi ja läksi pois.

Suru ja ilo taisteli yli-kerran asukkaissa, sillä ikävältä tuntui Hiljan poismuuttaminen, mutta toivo oli

toki, että lapsi ylhäisessä kodissaan tulisi onnellisemmaksi kuin köyhän äitinsä luona ja tämä toivo tuotti levon heidän sydämillensä.

Pian oli ne muutamat päivät päättyneet, jotka kenraalinna vielä vietti Naantalissa; hänen oli nyt lähteminen pois. Hilja sai kenraalinnalta uudet vaatteet ja oli iloisissaan, kun sai näihin pukeutua; mutta kun hyvästi-jättäminen tuli, silloin hänen kyöneleensä virtana vuosivat; tädistä eroaminen oli ikävin. Hilja rakasti tätiänsä, vielä enemmän kuin äitiänsä, sillä aina pienestä lapsesta asti oli hän ollut tätinsä hoitamana; mutta ensimmäinen vihellys kuului laivasta, joka oli Turkuun menevä, ja kenraalinna joudutti Hiljaa tulemaan. He menivät nyt kaikin rantaan. Kiiruusti kannettiin kapineet laivaan, ja viimein meni sinne myös kenraalinna, taluttaen Hiljaa kädestä. Ken Hiljan näki silloin, jolloin laiva hänen eroitti kotirannasta, ei se ikänä hänen muotoansa unhot. Siinä hän seiso laivan kannella, raitis tuuli heilutteli hänen mustia kähäroitään, vaan se ei saanut ruusuja hänen kalpeille poskillensa; lapsen syvä-mieliset mustat silmät katselivat hänen rakkaita omaisiansa, joidenka kanssa hän oli kärsinyt silloin, kun leivän pala puuttui, ja iloinnut, kun saalis oli runsaampi.

Soittajat, jotka Naantalissa olivat olleet tanssissa soittamassa ja nyt palasivat Turkuun, alkoivat marssia soittamaan. Laiva vihelsi viimeisen kerran ja läksi sitte matkallensa.

Helsingin kaupungissa, lähellä Kaisaniemen puistoa, oli komeassa rakennuksessa Hiljan nykyinen koti. Täällä istui Hilja eräässä vähäisessä kamarissa, jonka kiiltävissä huone-kaluissa hän näki kuvansa, jos vaikka minne päin katseli, mutta kaikki nämät loistavat kapineet, jotka häntä ensi päivinä tässä kodissa olivat ihastuttaneet — ne olivat nyt unohduksissa, sillä hänen ajatuksensa lensivät kauas hänen entiseen, köyhään kotiinsa. Hän kaipailla nyt kaikkia omaisiansa ja avasi heitä muistellessansa vähäisen piirongin laatikon sekä otti sieltä kaikenlaisia makeisia, jotka olivat hänen säästämiänsä. Nämä jakaili hän nyt kolmeen osaan; samassa kenraalinna tuli sisälle, ja Hilja sanoi:

"Täti, katsokaa! minä olen säästänyt kaikki makiaiseni, ja tahtoisin ne lähettää kotia Naantaliin; pikkuisen olen niistä kaikista maistanut, mutta eihän se mitään tee?"

Kenraalinna koetti pidättää hymyilyänsä ja vastasi: "Ei suinkaan. Sinä olet kiltti lapsi, joka muistat omaisiasi, mutta syö sentään toiste makiaisesi, sillä täältä on liika pitkä matka näitä lähettää, mutta nyt menee pian tuli-laiva Turkuun ja minä lähetän äitillesi yhtä ja toista; silloin sopii myös lähettää nämät sinun säästämäsi, jotka varmaankin heille paljon iloa tuottavat. Mutta mene nyt, lapseni, maata, että huomenna jaksat kouluun mennä oikein virkkuna".

Kenraalinna jätti hyvästi pikku kasvattinsa ja meni pois. Pian oli lapsi unen helmoissa.

Kun toisen päivän aamu koitti, heräsi Hilja ja nousi heti vuoteeltaan, sillä hän ajatteli kouluun menemistensä, ja tämäpä oli niin hupaista, ett'ei hän enään saattanut nukkua. Hän puki vaatteet yllensä ja meni sitte kenraalinnalle hyvää huomenia sanomaan. Hitaasti kuluivat tunnit, mutta ne kuluivat toki, ja Hiljalle tuli kouluun menon aika.

Lepposesti paistoi syksyinen aurinko, kun Hilja ensi kerran läksi kouluun. Kenraalinnan kanssa oli hän jo ennen käynyt opettajattaren luona, ja tämän muoto oli niin hyvä ja lempeä, että Hilja nyt häntä muistaessansa ilo-mielln riensi eteenpäin, mutta hänen astuessaan portaita ylös, sykki sydämensä toki tavallista pikaisemmin. Hän aukasi oven ja meni sisälle. Siellä oli jo paljo koululapsia, mutta opettajatar ei vielä ollut siellä. Hilja katseli ujosti ympärillensä, mutta samassa loisti hänen silmänsä ilosta, kun hän näitten vieraitten lasten joukossa näki erään tytön, joka kesällä Naantalissa oli hänen kanssaan leikitellyt. Tämä tyttö oli ylhäisestä kodista, ja hänen nimensä oli Anna K. Hilja noikkasi iloisissa Annalle, vaan Anna purskahti nauruun ja kuiskaili sitte kumppaniensa kanssa. Hilja katseli kummastellen Annaa; hän ei ymmärtänyt, miksi ei Anna heti tullut häntä tervehtimään, ja kysyi viattomasti: "Eikö Anna minua tunne?"

"Tunnen", vastasi Anna, ja hänen huulensa vetäytyivät pilkkalliseen hymyyn, "olethan sinä piparkakunmyyjä Naantalista. — Onko sinulla nyt kyllä paljo pipar-kakkuja". Hän nauroi taas ja kuiskaili kumppaneillensa, mutta Hilja katseli pitkään Annaa ja ymmärsi nyt, että Anna häntä pilkkasi ja halveksi.

Ihmisen elämässä on väliin tapauksia, jotka, vaikka ulko-muodoltaan ovat varsin vähäpätöisiä, toki vaikuttavat voimallisesti hänen luontoonsa, koko hänen elin-ajaksensa. Niitä tapauksia oli tämä nykyään mainittu.

Hilja tuns Annan puheesta pisteen, joka tunkesi syvään hänen viattomaan sydämeensä. Hänen suuret ihanat silmänsä, jotka nykyään loistivat lapsellisesta ilosta, olivat nyt kyöneleillä täytetyt, mutta hän koki estää kyöneleitänsä vierimästä. Eräs vähäinen valko-tukkainen tyttö, Alma Tuomi nimeltä, katsoi nuhtelevin silmin Annaa ja meni sitte ystävällisesti tervehtimään Hiljaa. Hän kysyi nyt, mistä Hilja oli, ja Hilja, joka Alman ystävällisestä kohtelemisesta tuli rohkeammaksi, kertoi, että hän

Naantalista oli kotoisin, että hänellä siellä oli äiti, veli ja täti, ja että ne olivat kovin köyhät, jonka vuoksi kenraalinna Simssi nyt oli ottanut hänen kasvatiksensa. Alma kysyi vielä, mikä Hiljan nimi oli, ja sanoi sen kuultuansa: "Minun nimeni on Alma". Sitte jutteli hän myös, että äitinsä oli kauppamiehen leski, jolla oli iso talo, mutta että hän vuokrasi useimmat huoneet ylioppilaisille. Näin oli nämät kaksi tyttöä nyt tutuksi tullut, ja siitä alkoi ystävyys, joka ei ikänä sammunut. Hilja katseli tuota sini-silmäistä Almaa ikään kuin jotakin korkeampaa olentoa, joka tuli häntä ystävyydellensä lohduttamaan, juuri kun hän luuli, että kaikki hänen hylkäsivät.

Alma meni nyt muitten kumppaniensa luo ja puhui, että Hilja oli rikkaan kenraalinna Simssin kasvattitytär; mutta opettajatar tuli sisälle, ja kaikki puheet jäivät toistaiseksi.

Opettajatar alkoi nyt virren: "Sun haltuus rakas isäni" j.n.e., johon lapset yhdistyivät heikoilla äänillensä. Hiljan ääni kaikui kauniisti, ja tämä virsi oli hänelle vanhastaan tuttu, sen oli hän monta kertaa kotona omaistensa kanssa veisannut. Kun virsi oli loppunut, piti opettajatar rukouksen ja määräsi sitte kullekin lapselle läksyn; sitte saivat he kukin lähteä kotiansa.

Kun Hilja meni kotia päin, juoksi Alma hänen perässään huutaen: "Hilja! Hilja! odotas, minä tulen kanssasi, minun kotoni on sielläpäin, kuin sinunkin kotosi".

Hilja odotti siksi, että Alma hänen saavutti; sitte menivät tytöt yhdessä ja päättivät että he myös yhdessä kouluun palaisivat.

Kun Hilja kotia tuli, ei hän enään muistanut puhua, mitä koulussa oli tapahtunut, vaan meni iloisena läksyensä kenraalinnalle näyttämään, mutta illalla kun hän istui yksin kamarissaan eikä enään lukea nähnyt, silloin muisti hän taas miten Anna oli tehnyt, ja hänen mielensä kävi surulliseksi. Kuu laski hopeisen valonsa kamarin akkunalle, josta Hilja katseli Kaisaniemen puistoon, miten siellä puista lehdet putoilivat, ja miten tuuli niitä lennätteli sinne, tänne. Hilja parka! hän oli itse kuin lehti, jonka tuuli on temmannut outoihin oloihin. Hiljan tässä näin katsellessa, tuli kenraalinna sisälle. Hän huomasi heti, että lapsi oli surullinen, ja kysyi:

"Mikä Hiljaani vaivaa, onko sinun ikävä?"

Hilja purskahti itkuun ja puhui sitte, miten Anna K. oli itseänsä käyttänyt häntä vastaan.

Kenraalinna tuli vakavaksi; hän näkyi miettävän jotakin ja lausui ikäänkuin itseksensä: "Taisinpa tyhmästi tehdä kun hänen kouluun panin. —" Sitte sanoi hän Hiljalle: "Minä puhun opettajattarelle, ett'ei sinun enään tarvitse kouluun mennä, sillä minä otan sinulle jonkun kelvollisen opettajan tänne kotia".

Nyt koetti kenraalinna lohdutella Hiljaa, käskein hänen unhottaa koko asian, ja sanoen: "Vaikka Anna käytti itsensä tyhmästi, saithan sinä Alman sen siaan ystäväksesi. Alma pitää usein pääsevän sinun tykösi, ja minä luulen, että Annakin vielä joskus halustakin tahtoisii olla ystävänsä, ja silloin hän varmaankin katuu, ett'ei hän sinua tänään niin kohdellut kuin Alma".

Hiljan suru haihtui vähitellen, eikä illalla, kun hän maata pani, yhtään ikävää muistoa enään estänyt häntä unen helmoihin vaipumasta.

Viides Luku.

Kirkkaasti paistoi aurinko Toukokuun ensi päivänä. Puut Kaisaniemen puistossa viheriöitsivät jo, ja linnut visertelivät, iloiten kesän tulosta. Ihmisiä kulki joukottain puiston käytäviä pitkin, vaan eipä he tänään kuunnelleet leivosta, joka ilmassa liverteli, eikä myöskään pajukertun suloista viserrystä, ei, tänään oli ihmisjoukko kokoontunut kuuntelemaan Suomen yliopistolaisten neli-äänistä laulua. Kauniisti kaikui nuorukaisten äänet, ja ihastuksella kuunteli kansa, sillä Suomen ylioppilaat ovat kaikkein suosimat, ja heitä odottaa kansa toteuttamaan meidän tulevaisuutemme toiveita.

Puistossa kuljeskeli nuoria ja vanhoja, rikkaita ja köyhiä; joukko joukon perästä lähenei laulajia ja meni heidän ohitsensa. Ja taas näkyi käytävällä vähäinen joukko, rouva ja kaksi tyttöä. He lähenivät ja menivät istumaan eräasen lehti-majaan. Ylioppilaiset katselivat ihastuksella näitä ja alkoivat sitten laulun:

"Näki poika ruusuisen, ruusun kankahalla" j.n.e.

Kuuntelijat lehti-majassa olivat kenraalinna Simssi, hänen kasvattityttärensä ja Alma Tuomi. Hilja oli nyt kuusi vuotta ollut Helsingissä. Sillä aikaa oli hän kerran käynyt äitinsä luona, sillä vuosi takaperin kävi kenraalinna Naantalissa kylpemässä ja Hilja hänen seurassansa. Sinä kesänä Hiljan äiti oli

onnellinen, kun näki tyttärensä viattomana ja kukoistavana sekä kuuli Niilon ensi kerran saarnaavan. Täti oli myöskin iloisissa, nähdessänsä Hiljaa, sillä Hilja oli aina ollut hänen lempimänsä, ja kun kenraalinna sanoi tarvitsevansa taloudellensa hoitajaa ja täksi pyysi tätiä, oli hän heti valmis tulemaan, eikä tähän ollut palkka paraana kehoituksena, vaan se, että hän silloin saatti olla Hiljan lähellä.

Täti seurasi kenraalinnaa ja Hiljaa Helsinkiin; siellä hoiti hän kenraalinnan taloutta ja sai oman huoneen, jossa hän saatti olla eroitettuna maailman tomusta.

Hilja oli nyt kuudentoista-vuotinen neito, ja Toukokuun ensi päivä oli hänen syntymä-päivänsä. Onnellisena istui hän lehti-majassa kenraalinnan ja Alman vieressä, kuunnellen laulajia, joitten joukossa hänen veljensäkin oli. Niilo oli pari vuotta ollut yliopistolaisena ja asui Alman kodissa.

Alman ja Hiljan ystävyys oli vuodesta vuoteen kasvanut ja juurtunut, ja useasti heitä nähtiin yhdessä, vaikka Alma kävi koulussa ja Hiljalla oli koti-opettaja. Tässä istuivat he nytkin lehti-majassa yhdessä, kuunnellen nuorukaisten laulua. Vähän ajan kuluttua lisääntyi heidän seuransa, sillä Niilo tuli toisen yliopistolaisen kanssa heidän luoksensa. Tämä toinen oli Hiljan opettaja, Paavo nimeltä. Hänen muotonsa oli miellyttävä, vaikka hän ei ollut kaunis, niinkuin Niilo, mutta vartalonsa oli sokea, miehuullinen, ja hänen silmänsä olivat vakavat ja älykkäät. Seitsemäntoista-vuotisena oli hän tullut yliopistolaiseksi ja pääsi silloin Hiljan opettajaksi; tämä olikin hänen onnensa, sillä hän oli köyhä poika, ja Hiljan opettajana oli hänellä kenraalinnan tykönä koto, saattipa hän vielä itsekin opittavansa oppia, koska kenraalinna luku-kauden ajat asui Helsingissä.

Paavo oli nyt jo vapaa opettajan-virastansa, sillä Hilja ei enään opetusta tarvinnut, mutta kenraalinna oli pyytänyt häntä viipymään siksi, kun Hiljan syntymä-päivä oli ohitse, ja tämän teki Paavo halusta; hän viipyi, sillä Hiljan lähellä oli hän onnellisin. Hilja piti myös paljon Paavosta, ja ilosta loistivat hänen mustat silmänsä, kun hän Paavon ja Niilon tullessa lehti-majaan meni Paavo tervehdimään, sanoen:

"Varmaankin Paavo siitä saan kiittää, että ylioppilaita aamulla oli laulamassa minun syntymä-päiväni kunniaksi, eikö niin?"

"En saata yksistäni sitä ansiokseni ottaa", vastasi Paavo, "vaikka minä sitä ensiksi kumppaneilleni ehdottelin. Meitä oli vähäinen joukko soutelemassa eilen illalla, ja vähän aikaa merellä oltuamme menimme maalle eräälle saarelle. Ilta oli tyven ja ihana. Me istuimme rannalla siksi, että kello oli lähes yksitoista, vaan sitte menimme saarella olevaan torppaan; siellä söimme iltaista, ja kun kotia läksimme, oli kello jo kaksitoista. Minä muistutin kumppaniani, että oli syntymä-päiväsi, ja nyt päätimme kaikin mennä sinulle laulamaan, vaan ensin läksimme Niilon tykö, ja saatuamme vielä muutamia hyviä ääniä lisäksi menimme kello kahden aikana laulamaan".

"Toimita, Paavo, että he kaikki, jotka olivat laulamassa, saavat kutsumuksen meille Hiljan syntymä-päivän illaksi", sanoi kenraalinna.

"Aivan kernaasti sen teen", vastasi Paavo.

Kenraalinnalla ei enään ollut aikaa viipyä Kaisaniemessä, jonka vuoksi hän päätti lähteä kotia, mutta neitosten ei suinkaan tehnyt vielä kotia mennä, sillä heidän vieressään olevat nuorukkaiset, sinertävä taivas, keväinen ilma, viheriöitsevä puisto ja ylioppilasten laulu olivat kaikki sopivia miellyttämään näitä kuusitoista-vuotisia neitoseja, jotka juuri olivat elämänsä keväimessä. Vähän vastahakoisesti menivät he siis pois, mutta illaksi oli kutsuttu paljon vieraita, sillä kenraalinna tahtoi isosesti viettää kasvattityttärensä syntymä-päivää, ja senpä vuoksi heidänkin oli meneminen, koska heillä vielä illaksi oli kylläksi tekemistä.

Paavo ja Niilo seurasivat neitoseja vähän matkaa, vaan palasivat sitte takaisin kumppaniensa luo.

Kotia tultuaan näki Hilja pöydällensä kauniisti sidotun kirjan, jonka nimi oli; "Rukouksia ja Kristillisiä mietteitä vuoden kunakin päivänä". Kun hän tämän aukasi, putosi siitä paperi, johon oli kirjoitettu: "Muista aina, mitä lapsena opit, että Jumalan pelko on kaiken viisauden alku — ja rakasta isänmaatasi, sillä Suomen lasten rakkaus on meidän köyhän maamme ainoa rikkaus".

Hilja katseli tuota vähäistä paperia, muutama kyynele vierä paperille, ja hän sanoi itseksensä: "Paavo! Paavon antamat ovat nämät muistot". Hän riensi vanhan tätinsä kamariin lahjojansa näyttämään. Täti katseli niitä lausuen:

"Sinä olet hyvän lahjan saanut, sillä se ei ole katoavainen; hyvällä kirjalla ja hyvällä neuvolla on aina arvonsa".

Hilja meni sitte myös kenraalinnalle näyttämään, mitä saanut oli, ja kenraalinna katseli kirjaa sanoen: "Varsin kaunis lahja, oikein somasti sidottu kirja". Sitte nousi hän istualta ja meni vaatehuoneeseensa, otti sieltä uudet valkoiset hohto-vaatteet, jotka hän oli antanut valmistaa Hiljalle, toi piironkinsa

laatikosta uuden kulta-kellon vitjoinensa ja antoi net kaikki Hiljalle, lausuen: "Minun tyttäreni! nämät tahdon sinulle antaa syntymäpäivä-lahjaksi, ja tänä iltana pitää sinun net uudistaman".

Hilja kiitti ja syleili kenraalinnaa, mutta vielä ei toki kenraalinnan lahjat saaneet häntä halveksimaan Paavon antamaa lahjaa, sillä tähän asti oli Paavon kasvatusta enemmän vaikuttanut Hiljaan, kuin hänen kasvatti-äitinsä.

Kenraalinna oli hyvän-luontoinen ihminen, Hän ei ollut ylpeä, mutta turhamainen; koreutta ja kauneutta rakasti hän ylellisesti. Tämän tunsu Paavo, ja hänen sydämensä vavahti, kun hän ajatteli, että Hilja, tämä puhdas, hohtava helmi, oli tykkänään tuleva kenraalinnan johdattamaksi juuri nyt, kuin hän alkoi oloansa maailman näyttö-kentällä. Paavo rakasti Hiljaa, mutta ei tahtonut rakkauttansa ilmoittaa, sillä Hilja oli ylen nuori, jo Paavolla myöskin vielä oli lavea oppimäärä täytettävänä, ennenkuin hän saati saavuttaa pää-maalinsa, sillä hän pyrki lääketieteen tohtoriksi.

Paavo oli jalo nuorukainen, hän rakasti isänmaatansa enemmän kuin mitään muuta maailmassa, ja vaati, että se neito, johon hän sitoutuisi, olisi senlainen, joka tiesi elämällensä olevan paremman tarkoituksen, kuin tanssi-salien muoti-nukkeksi olemisen; hän vaati, että sen neidon sydämessä löytyisi palava isänmaan rakkaus. Hiljan sydämeen oli hän koettanut tätä rakkautta sytyttää ja olikin onnistunut, mutta oliko tämä sytyke sammuva maailman tohussa — siihen sai tulevaisuus vastata.

Kuudes Luku.

Ilta-aurinko laski viimeiset säteensä kenraalinna Simssin loistavaan vieras-saliin, jossa Hilja kulki edes-takaisin, odottaen vieraitten tuloa. Kenraalinna tuli sisälle, silmänsä tarkastelivat kasvatti-tytärtä, ja tyytyväinen hymyily lepäsi hänen huulillansa, kun hän katseli tätä ihanaa neitosta. Hila oli pukeutunut itsensä uusiin valkoisiin vaatteisiinsa, ja hänen mustiin hiuksiinsa, jotka kiharoina putoilivat hänen lumivalkialle kaulallensa, oli oikealle puolelle pistetty valkoinen ruusu; tässä pu'ussaan oli hän viehättävän suloinen.

"Tänään, minun tyttäreni", sanoi kenraalinna, "pitää sinun olla kohtelias kaikkia vieraita vastaan, et saa enemmän olla Alman, kuin muitten nuorten parissa".

"Voi jospa minä vain muistaisin ja taitaisin", vastasi Hilja naurahtaen, "mutta pahoin pelkään, että eksyn Paavon, Alman ja Niilon seuraan". Enempää ei Hilja joutunut puhua, sillä vieraat jo rupesivat tulemaan. Kynttilä-kruunut viritettiin, ja kenraalinnan komeaan saliin enentyi vieraita enentymistään, joista toinen joukko oli pu'ussaan toistansa loistavampi. Nuoria herroja samosi myöskin sisälle; he tulivat Hiljalle onnea toivottamaan, kumarrellen ja lausuen yhtä ja toista mitätöintä lorua; vähän oli kumminkin kaikkein huulilla hunajaa.

Paavo, joka seisoi Niilon vieressä vähän verran noista onnen-toivottajista, kuunteli heitä pahoilla mielin ja kuiskasi Niilolle: "Minua inhoittaa noitten makeat kielet; jos hän tuommoisia päiväkaudet kuuntelee tästälähin, niin sen takaa, ett'ei hänkin vielä tule niitten monien naisten kaltaiseksi, jotka kasvavat suuressa seura-elämässä, ja joidenka onni katoa silloin, kuin heidän poskensa ruusut lakastuvat".

"Ei Paavo", sanoi Niilo, "sitä en saata uskoa; paremmin on sinun hyvä kylvösi juurtunut hänen sydämeensä, niin on minun toivoni".

Paavo ravisti päätään, mutta samassa tuli Hilja hänen luoksensa, sanoen:

"Noh; miksi noin alakuloisena?"

Lempeästi katsellen Hiljaa lausui Paavo: "Kun Hilja on hyviä siemeniä kylvänyt taimi-lavaan ja näkee kana-lauman sotkevan niitä sikin sokin ja rapsivan riipin-raapin, silloin varmaankin olet pahoilla mielin ja pelkäätkin että paljon noita siemeniä hukkaan joutuu".

Hilja katseli vakavasti Paavoja ja vastasi:

"Älä pelkää, Paavo, siemenet on syvään kylvetty, ei niitä kanat poijes rapsi". Muuta hän ei sanoa joutunut, sillä samassa tuli nais-väkeä tervehtimään eräs nuori paroni, ja kenraalinna esitteli häntä nyt Hiljalle. Paroni tervehti kohteliaasti Hiljaa, vaan meni sitte rouvien kanssa juttelemaan.

Hilja sanoi Paavolle: "Totta paronilla oli enemmän ymmärrystä kuin noilla muilla vieraililla, koska hän ei minulle mitään mitätöintä maininnut". Tähän ei Paavo vastannut, ja Hilja meni pois neitosten joukkoon.

Anna K., joka ennen koulussa Hiljaa oli halveksien kohdellut, koetti nyt päästä Hiljan ystäväksi, mutta Hiljan sydän oli kylmä tälle ystävyydelle, vaikka Anna koetti livertää, miten parahiten saatti.

Anna oli kaunis neito, vaan myöskin suuri kiekailia ja menetti sen vuoksi paraan osan kauneustensa, mutta hän oli rikas ja ylhäisimpien vanhempain lapsia, ja niitä oli monta, jotka sentähden pyörivät hänen ympärillensä. Näin on tapa isoisten seurassa, mutta vaivainen hän, joka tämmöisen ystävyyden esineeksi joutuu.

Anna istui Hiljan vieressä, hänen silmänsä lensivät ympäri salia, ja hän sanoi Hiljalle: "Ah! tuo veljesi vasta on kaunis, hän on ilmetty kuvasi".

Hilja ei tähän mitään vastannut, vaan läksi toisten neitosten pariin. Hänen mentyänsä tuli nuori paroni Annan kanssa juttelemaan, mutta salaa toki hänen silmänsä seurasivat Hiljaa, vaikka ei hän ollut häntä näkevinään; sitte meni hän taas rouvia puhuttelemaan. Tämä paroni oli kaikkein ylhäisten rouvien mielikki, sillä hänellä oli aina heille jotain sanomista, ja hän taisi juuri niin osaavasti sanojansa sovitella, että sopivat jokaisen luonnon mukaan. Neitosia puhutteli hän harvoin, vaikka hänen silmänsä heitä kyllä tarkasteli, mutta neitoisten suurin ihastus tanssi-salissa oli paronin kanssa jutteleminen ja tanssiminen, sillä koska tämä tapahtui harvoin, tuotti se heille sitä suuremman kunnian, ja tanssi-salissa on kunnian-himo pian syntynyt kaunotarten sydämiin — onnellinen hän, jos sieltä lähtee, ennen kuin se on tukehuttanut hänen sydämensä jaloimmat tunteet!

Anna oli puhunut paronin kanssa, ja siitä oli hänellä koko illaksi ylpeilemistä, mutta hänen onnensa oli vielä suuremmaksi joutuva.

Paroni istui jutellen Annan äitin kanssa, ja tämä rouva sanoi: "Paroni hyvä! kuinka saatatte olla noin kylmä-sydämminen, että tuskin huomaattekaan tässä seurassa olevaa nuorta kaunotarta? En ole eläessäni nähnyt niin somaa naista, kuin kenraalinnan kasvatti-tytär on. Minä olen kuullut, että kenraalinna on tehnyt testamenttinsa ja ottanut hänen perilliseksensä".

Jos joku ihmis-muodon tuntia nyt olisi tutkinut paronin kasvoja, olisi hän varmaankin hänen silmissään huomannut kummallisen loisteen, jonka hän olisi selittänyt näin: Tässä on minulla jotakin voitettavana. Hetkisen vain näkyi tämä loiste paronin silmissä, ja hymyillen vastasi hän rouvalle:

"Oh! täällä on monta kaunotarta, vaan aikani on aina paremmin kulunut rouvien seurassa kuin neitosten parissa — mutta", lisäsi hän vielä, kun soitto-niekat astuivat saliin ja alkoivat soittaa, "täytyypä toki neitostenkin seuraan mennä".

Paroni meni nyt lattian poikki ja pian pyörähti hän Hiljan kanssa tanssissa, mutta katrillin tanssi hän Annan kanssa, ja Anna oli niin onnellinen, ett'ei ollenkaan huomannut, miten paronin silmät seurasivat Hiljaa. Tanssi näkyi tänä iltana erinomaisesti huvittavan paronia, sillä häntä nähtiin joka tanssissa, ja kun neitokset ihmettelivät, mikä hänessä tämän muutoksen oli vaikuttanut, silloin Anna hymyili, ajatellen itseksensä: "Eipä paroni turhan-päiten minun kanssani ensi katrillia tanssinut".

Syntymä-päivä kului hupaisesti, sillä kaikki olivat iloiset. Paavokin oli kovin ilo-mielinen, sillä vieläpä hän sai nähdä Hiljan viatoinna, suloisena — semmoisena, jona hän toivoi Suomen neidon olevan, ja hän kuiskasi Niilolle: "Niilo katso sisartasi, kuinka hän on hempeä, vaatimatoin ja toki noita loistavia neitosia paljoa kauniimpi".

"Niin", vastasi Niilo, "tämäpä juuri onkin hänen suurin kauneutensa, ett'ei hän vielä itse pidä siitä mitään. Anna K. olisi kyllä ihana, mutta hän on kiekailia, ja hänen muotoonsa kyltyy, sillä itse hän on kauneutensa suurin ihailia, ja katso, miten hän nytkin paronin edessä teeskentelee".

Paroni istui taas jutellen Annan vieressä, sillä hän oli illan loppu-puolella paljon tanssinut ja puhunut Hiljan kanssa ja pelkäsi, että rouvat kuka-tiesi sen olisivat huomanneet sekä tehneet tämän johdosta päätelmiä tulevista ajoista, ja viedäkseen tätejä harha-teille oli hän taas mennyt Annan kanssa juttelemaan, vaan heidän puheensa ei kauan kestää saanut, sillä rouvat ilmoittivat lähdön ajan jo olevan käsissä.

Tyytyväisinä iltaansa läksivät vieraat pois, mutta tyytyväisin kaikista oli kenraalinna, sillä hän oli huomannut, että paroni oli ihailut Hiljaa, mutta kenraalinna parka! hän ei tietänyt, mikä tämän ihailuksen oli vaikuttanut; sen tuo tanssi-salien oloihin oppinut keikari kyllä ymmärsi salata.

Vieraitten mentyä tuli kenraalinna Hiljan luo. Hän silitti Hiljan pehmeitä kiharoita, lausuen:

"No, minun tyttäreni! eikö tämä ollut hupainen ilta".

"Olipa varsinkin, en saattanut ajatellakkaan, että näin hupaista olisi ollut niin suuressa seurassa, kuin meillä nyt oli. Paavokin oli ilo-mielisempi kuin ennen".

"Mitäs nuoresta paronista pidit? Hän oli sinulle hyvin kohtelias".

"Sitä en minä ollenkaan havainnut".

Kenraalinna hymyili vain ja sanoi sitte: "Mene nyt jo maata, kyllä sinä olet tanssistakin väsynyt".

Hilja meni, vaan läksi toki ensin vanhan tädin kamariin ja luki siellä ilta-rukouksen kirjasta, jonka hän oli saanut Paavolta. Muutama hetki tämän jälkeen oli kenraalinna Simssin loistoisat huoneet varsin pimeät, ja kaikki lepäsivät unen helmoissa. Silloin kulki eräs nuorukainen kiireillä askeleilla siitä sivutse; hetkisen katseltuaan kenraalinnan somaa taloa, sanoi hän itseksensä: "Onpa tuossa koko suuri omaisuus — jaa, minunpa pitää hänen saaman!" Sitte meni hän taas eteenpäin, kunnes joutui yhteen ravintolaan. Siellä istui hän pöydän ääreen muutamien kumppanien pariin, jotka huusivat: "Olipa hyvä, että paroni tuli".

Pian kortit lentelivät edes-takaisin pöydällä, ja niihin kiinitettynä oli kortin-lyöjien silmät sekä mielet. Näin kului heidän aikansa ravintolassa siksi, kuin toisen päivän aurinko koitti, mutta — tällainen näkö inhoittaa, ja senpä vuoksi on paras jättää heidät ravintolaan.

Seitsemäs Luku.

Paavo oli suorittanut kandidaati-tutkintonsa ja oli seuraavana päivänä valmis lähtemään Helsingistä. Aamulla noustuansa aukaisi hän akkunansa, josta raitis ilma tulvasi sisälle. Hän tunsu itsensä virkistyneeksi ilmasta ja yön levosta, mutta huokasi toki, sillä tänään oli hänen muuttaminen pois, eikä hän sitten enään koko kesänä saisi nähdä Hiljaa, koska hänen oli lähteminen kauas Helsingistä sukulaisiensa luo. Kenraalinnan oli myöskin aikomus lähteä Hiljan kanssa maan-kartanoonsa, joka oli muutaman virstan päässä Helsingistä.

Paavo seiso akkunan ääressä katsellen Kaisaniemen puistoa, kun palvelus-tyttö tuli käskemään häntä eineelle, ja Paavo meni. Kenraalinna oli jo ruoka-salissa, ja hetken päästä tuli myöskin Hilja sisälle, kauniina kuin juuri puhjennut ruusu. Hyvää huomenta sanottuaan toisillensa menivät he eineelle. Vaiti istuivat he pöydän ääressä, mutta kenraalinna katkasi toki vihdoin äänettömyyden, lausuen Paavolle: "Paljon me varmaankin mentyänne kaipaamme teitä, koska jo lähtöänne ajatellessakin ikävältä tuntuu".

Kenraalinna kaasi nyt viiniä laseihin, käski Paavon juoda ja kiitti häntä kaikesta työstä ja vaivasta, jonka hän oli nähnyt Hiljan tähden niiden kuuden vuoden kuluessa, joina hän oli ollut heillä. Hilja joi myöskin Paavon muistoa, vaan hän ei saattanut mitään sanoa, mutta ikäänkuin kaste-helmi kukan lehdellä välkkyvä keväisenä aamuna, niin välkkyivät pari kiitollisuuden kyynel-helmeä Hiljan pitkissä silmä-ripsissä, ja niiden merkityksen Paavo kyllä ymmärsi.

Eineeltä päästyänsä sanoi Paavo: "Katso, Hilja! miten ilma on ihana ja raitis; tuleppa vielä kerran kanssani kävelemään".

"Varsin halusta", vastasi Hilja, ja kenraalinna lupasi pitää kahvipannun kuumana siksi, kuin kotia palaisivat.

Hilja puki vain päällyys-vaatteen yllensä ja meni sitte Paavon kanssa Kaisanien puistoon. Aurinko laski keltaisen hohteen puitten latvoille, joissa tuhansittain lintuja lauleli, ja nurmikolla kukoisti jo siellä täällä muutamia orvokkia sekä vilu-kukkia. Koko luonto oli viehättävän ihana, ja Paavo lausui:

"Hilja, kuule lintusten laulua, he ovat jo tulleet ihailemaan maattamme. Vaikka meidän talvemme on kylmä, etteivät silloin saata täällä säilyä, rientävät he toki kevään tullessa tänne. Oi jospa ihmisetkin kaikki rakastaisivat tätä köyhää äitiänsä! — mutta valitettavasti monet ja kukatiesi useimmatkin enemmän muistavat omaa yksityistä hyötyänsä, kuin tämän äitinsä ja hänen perheensä yhteistä parasta".

"Saattaa olla niin", vastasi Hilja, "mutta mielestäni ei kenenkään olisi mahdollista olla tätä maata rakastamatta, joka vain on katsellut sitä kesäisessä loistossaan".

"Ja sanoihisi lisäksi minä vielä", sanoi Paavo: "Ken vain on nähnyt sitä kurjuudessaan, nälkä-vuosina, hänen sydämmensä varmaankin olisi kivistä, jollei hän voimiensa takaa koettaisi työtä tehdä tämän maansa hyödyksi".

"Mutta mitäpä me naiset saatamme isänmaamme hyväksi tehdä? Kaikella rakkaudellamme emme voi juuri mitään matkaan saattaa".

"Sanomattoman paljon voitte tehdä, vaan niitä kaikkia en nyt saata luetella, tahdon vain esimerkiksi

mainita yhden asian. Sinä varmaankin huomasit, miten siinä seurassa, joka vietti syntymä-päivääsi, melkein kaikki olivat ylen turhamaisissa vaatteissa; tämmöistä ei meidän maamme kannata. Jos olisi säästetty kaikki ne rahat, jotka oli maksettu siitä, mitä heidän vaatetuksessansa oli yllisyyttä, olisi niitä karttunut koko joukko — ja tämä oli ainoastaan vähäinen seura, arvaatpa sitten miten paljon tavaraa karttuisi tulevien tarpeitten varaksi, jos maamme kaikki turhamaiset naiset sitä yllisyyteen vähemmän tuhlaisivat".

"Mutta minä luulen", vastasi Hilja, "että miehet tuhlaavat enemmän kuin naiset".

"Se ei vähennä naisten vikaa; vaan minä en tahtonutkaan teitä meihin verrata, sillä aikomuksenipa olikin vain mainita yhden tavan niistä monista, joilla saatatte isänmaatanne hyödyttää, ja mainittu seura tuotti tämän esimerkin mieleeni; tämä asia kukatiesi ei mielestäsi ole suuresta arvosta; mutta minä tiedän, että moni turhamainen nainen on saanut kelvollisen miehen onnettomaksi tuhlariksi, kun sitä vastoin oiva nainen on saanut tuhlaajan säästäväksi, kelvolliseksi mieheksi". Naurahtaen lisäsi Paavo vielä: "Näin suuri on teidän voimanne, ja sen vuoksi onkin tärkeä asia, että tätä voimaanne hyvin käytätte".

"Paavo hyvä! turhamaisuutta tahdon ja luulen kyllä saattavani välttää, mutta eipä tämä hyödytä muita kuin itseäni ja niitä, joidenka pariin joudun".

"Yksi siemen, joka hyvään maahan kylvetään, kasvaa ja kantaa runsaita hedelmiä, jopa niinkin runsaita, että niitä vuosien kuluttua on kyllin koko maassamme; ja varma on, että yhdenkin ihmisen jalo esimerkki paljon hyvää matkaan saattaa, ja sitä enemmän, mitä laveampi vaikutus-ala hänellä on".

Tarkasti kuuteli Hilja Paavon puhetta, sillä hän tiesi tämän olevan viimeisen kerran, jona Paavo näin opettamalta häntä puhutteli. Hänen sydämensä sykki tavallista taajempaan, ja kun Paavo vaiken, lausui hän innostuneena: "Paavo! minä ymmärrän sanasi sekä tiedän ne todeksi ja koetan työtä tehdä tämän maani hyväksi siinä vähässä, mitä minun työ-alakseni on maailmassa suotu. — Mutta menkäämme nyt jo kotia, sillä meitä jo varmaankin odotetaan".

Kiirehtien läksivät he nyt kotia. Siellä kenraalinna heitä jo oli kaipaillut ja oli saliin valmistanut kahvipöydän, jonka ääreen nyt kaikin istuivat, vanha tätikin oli joukossa, mutta ei kenelläkään ollut paljon sanomista, olipa ikään kuin kaikilla olisi ollut jotakin tärkeätä tuumattavana. Kun kahvi oli juotu, meni Paavo kamariinsa, ja kokosi siellä vähät kapineensa ja palasi tämän tehtyänsä jäähyväisiensä sanomaan, Silloin kenraalinna antoi hänelle muistoksi kulta-kellon, jonka Paavo kiitollisella ja liikutetulla sydämmellä vastaan otti. Katkeralta tuntui Paavosta hyvästi-jättäminen, sillä kuutena vuotena oli hänellä ollut koto kenraalinnan luona, ja kun hän Hiljalle hyvästi sanoi, silloin nousi hänen silmiinsä pari kyyneltä, joita ei hän saattanut estää sinne tulemasta.

Kyyti-mies huusi, että hevonen jo tahtoi käydä malttamattomaksi, ja Paavo riensi pois. Hilja katseli akkunasta ja näki vielä vilahdukselta Paavon, kun hän kaupungista ajoi, vaan pian ei enään näkynyt mitään, ja silloin sanoi Hilja huo'aten: "Paavo on poissa! Oi miten ikävältä ja tyhjältä kotoni nyt tuntuu!"

Kahdeksas Luku.

Tammi-pakkanen paukkueli ulkona, vaan kenraalinna Simssin salissa paloi valkea pesässä ja levitti lämpimän loisteensa koko huoneeseen. Suuren seinä-peilin edessä olevalla pöydällä paloi kaksi kynttilää, ja pöydän vieressä seiso Hilja. Hän koetti uutta vaalean-sinistä silkkipukua, jonka ompelia juuri nykyään oli valmiiksi saanut. Lähes neljä vuotta oli kulunut siitä, kuin Hilja täytti kuudennentoista vuotensa; silloin oli hän vielä ikään kuin juuri puhjennut kukka, tietämättä kauneudestaan, vaan ken nyt olisi nähnyt Hiljan, kun hän peilin edessä tarkasteli uutta pukuansa ja näki miten sopivasti se soveltui hänen soraan vartaloonsa, hän varmaankin olisi huomannut, että Hilja mieli-hyvällä viipyi peilin edessä. Vuosien kuluessa oli hän tullut tanssi-salien loistavaksi kaunottareksi, ja tämä oli hänessä vaikutuksen tehnyt, sillä Hilja loisti halusta. Hän katseli kaunista pukuansa, joka valkoisilla silkkipitseinä oli koristettu, ja ajatteli:

"Tämä on toki kaunis puku. Paroni sanoi minulle: 'Anna on aina somemmissa vaatteissa kuin te, ja toki voitatte kauneudessa hänen, vaan kerran tahtoisin nähdä teitäkin oikein somissa vaatteissa; kuinka viehättävä silloin olisittekaan!' — vaan nytpä minulla on oikein soma puku". — Näin ajatellessaan Hilja, ikään kuin peljäten, että joku hänen ajatuksensa kuulisi, katsoi taaksensa ja näki — Paavon. Paavo oli juuri tullut sisälle.

"Ah!" huudahti Hilja, "minä koetin uusia vaatteitani enkä muistanut panna ovea salpaan".

"Tuskin sinua tunnen tuossa pu'ussa", sanoi Paavo, "sepä kahiseekin ikään kuin lumi köyhän lapsen

rikkeinten jalkineitten alla, kun hän talvi-pakkasessa kulkee —"

Paavon sanat tunkeusivat Hiljan sydämmeeseen, hänen omaa-tuntoansa pisti vähän, mutta Paavolle lausui hän toki hymyilevin silmin: "Noh, eikö tämä ole kaunis, oikein soma puku, ja eiköhän se minuakin kaunistaa?"

"Hilja! Sinä olet ihana, tämän sanon ensi kerran sinulle, vaan samassa täytyy minun myöskin sanoa, että paljon suloisempi olisit halvemmassa pu'ussa, jossa ei noin paljo turhuuksia löytyisi".

"Oih tuota vanhaa veisua! Istu nyt, Paavo hyvä, minä menen toisia vaatteita pukemaan ylleni".

Hilja meni, ja Paavo jäi yksin, vaan vähän ajan perästä tuli Hilja sisälle tavallisessa siistissä pu'ussa. Samassa kuului kadulta lapsen itkevä ääni, joka huusi; "Voi äiti, minun on vilu! on niin kovasti vilu!"

Paavo katsoi vakavin silmin Hiljaan, lausuen: "Hilja! Sinun kasvatti-äitisi on rikas, ja sinä saat häneltä mitä ikänä tahdot; oletko muistanut pyytää köyhille apua, ja oletko käynyt heitä auttamassa?"

"Tätini on apua lähettänyt monelle köyhälle, ja olen minäkin joskus ollut heitä katsomassa, vaan nyt en toki muutamaan aikaan — minä en ole juuri joutunutkaan — — mutta, Paavo, siitä asti kuin lääketieteellisen tutkintosi suoritit, olet sinä aina minua moittinut, välistä yhdestä, välistä toisesta syystä. Kyllä minä sen huomaan, että sinä nytkin olet pahoillasi siitä, ett'en itse ole joutunut mennä köyhäin tykö".

"Hilja! Jos olisitkin talvi-pakkasessa käynyt köyhyyden ja kurjuuden majoissa, olisit varmaankin jättänyt tuon kalliin silkki-pu'un ostamatta. Minä tiedän, että sydämmessäsi vielä löytyy jaloja tunteita, mutta net ovat joutuneet vähän harha-tielle, vaan Hilja, rakas Hilja, älä pahastu, vaikka näin puhun".

Hilja oli tuntenut vähäisen piston omassa tunnossaan ja tunsu sen nyt vielä paremmin, mutta hän oli toki harmissaan ja sanoi Paavolle: "Jos minä tahdon itseäni niin vaatettaa, kuin muutkin, enhän minä siitä pahene — mutta totta et sinä enään pidä minusta mitään, koska aina olen silmissäsi moittealainen".

Lempeästi katsellen Hiljaa lausui Paavo: "Hilja! sinun paras ystäväsi tahtoo sinulle neuvonsa antaa nyt, niinkuin silloinkin, jolloin lapsena olit. Jollen ystäväsi olisi, en suinkaan tulisi sinua nuhtelemaan".

"Eipä se ystävyydeltä näytä", arveli Hilja. "Kyllä minulla on toisellaisia ystäviä. Paroni on aina hyvä minulle, ja kun hän joskus vähän tahtoo parantaa käytöstäni, tekee hän sen aina sillä tavalla, ett'ei sitä moitteeksi saata sanoa, ja paroni on kyllä yhtä ymmärtäväinen mies kuin joku muukin. Hän on ylhäisten sukujen lapsia ja varmaankin oikein jalo mies, sillä kaikki, sekä vanhat että nuoret, häntä kiittävät".

Paavo oli ääneti hetken aikaa, vaan lausui sitte vähän vapisevalla äänellä: "En tahdo sinua moitteellani enään vaivata. Jää siis tuon paremman, jalon ystäväsi haltuun. Hilja, jää hyvästi!"

Paavo meni, ja Hilja jäi lattian keskelle seisomaan; hänen sydämmensä tykytti levottomasti, Ikään kuin myrskyisessä meressä aallot aaltoja ajelee, niin riehuivat ajatukset Hiljan sydämmessä. Hän aikoi mennä Paavo anteeksi anomaan, vaan seisoi kuitenkin paikallansa, hän kuuli miten Paavo eteishuoneessa päällyys-saappaat yllensä otti, ja aikoi huutaa häntä takaisin, vaan ei huutanutkaan. Paavo läksi pois, mutta aina vieläkin seisoi Hilja paikallansa, vaan nyt toki meni hän hitaasti kamariinsa. Hän tunsu erinomaisen tuskan, poskensa kuumottivat ikään kuin kuumeessa olevan sairaan, ja hän painoi net pakkasesta kylmettyneeseen akkunaan ja rupesi sitte itkemään. Hänen sydämmensä pehmeni, ja hän ajatteli itseksensä: "Paavo on toki paras ystäväni; miksi pahoitin hänen mielensä? Toiste en sitä tee, mutta — miksi hän aina minua nuhtelee, juuri kuin olisin lapsi vielä!"

Hiljan näin ajatellessa tuli kenraalinna, joka oli ollut erään tuttavan luona, kotia. Hilja meni häntä vastaan ja puhui, että Paavo oli ollut heillä.

"Noh, joko hän nyt ennätti mennä pois; miksi hänellä noin kiiru oli?" kysyi kenraalinna.

"Meillä oli vähän riitaa", vastasi Hilja, "minä sain uudet vaatteeni kotia ompelialta ja koetin niitä juuri kuin Paavo tuli; nuot vaatteet olivat hänen mielestensä varsin turhamaiset, jonka vuoksi hän moitti minua niin, että minun täytyt vähän puolustaa itseäni; senpä vuoksi ei hän täällä viitsinyt olla, mutta enpä minä olisi sentään niin tahtonut hänen mieltänsä pahoittaa. Oikein on paha ollakseni".

"Mitä vielä, älä tuosta huoli; kyllä hän pian leppyä ja tulee muutaman päivän päästä varmaankin jo taas tänne". Mutta tässä luulossaan kenraalinna pettyi, sillä Paavo ei kuulunut. Päivät sekä viikot kuluivat, mutta aina vieläkin pysyi Paavo poissa.

Eräänä päivänä istui Hilja ommellen kamarissaan. Hitaasti joutui työ, sillä vähän päästä lepäsi neula, ja Hilja oli syvissä mietteissä, vaan vihdoon nousi hän istualta, sanoen itseksensä: "Alman luo menen

minä. Hän varmaankin tietää, miksi Paavo ei enään tänne tule". Hilja puki kiiruusti itsensä päällysvaatteisinsa ja läksi sitte Alman tykö.

Alma tuli loistavin silmin Hiljaa ovesta vastaan, sanoen: "Oi Hilja! Olipa hyvä, että tulit; minä olen sinua kovasti kaipaillut ja pelkäsin, että olit minun jo unhoittanut, kun näin harvoin tulet luokseni; minä päätin myöskin olla tykösi tulematta, vaan tänään olisin kuitenkin lähtenyt sinulle uutisia puhumaan, sillä tiedätkö Hilja! Niilo ja minä olemme kihloissa!"

"Olipa tämä iloinen sanoma! Odottamaton ei se toki ollut, sillä jo kauan olen huomannut, että toisianne olette rakastaneet. Koska häitänne aiotte viettää?"

"Sitte vasta, kuin Niilo saa oman papin-tilan".

"Tietääkö Paavo teidän kihloissa olevanne?"

"Tietää, hän oli nykyään täällä".

"Meillä ei Paavo ole ollut moneen aikaan. Minä pahoitin hänen mielensä, mutta en minä sitä olisi tahtonut tehdä enkä luullut hänen noin kovasti pahastuvan". — Hilja puhui nyt ystävällensä, mistä Paavo oli suuttunut, ja Alma vastasi:

"Kyllä hän vielä leppyi, mutta sinun täytyykin häneltä anteeksi anoa, sillä sinussa syy oli. Oi Hilja! varo, ett'et kadota hänen ystävyttänsä eli rakkauttansa, sillä se on totinen. Usein olen mieli-pahalla näinä viimeisinä aikoina nähnyt sinua kävelemässä paronin seurassa ja" — —

Hilja keskeytti Almaa, vastaten: "Älä usko paronin minusta huolivan, vaan jos hän sen tekisikin, eihän sitä saattaisi sanoa muuksi kuin onneksi, sillä hänpä on maamme jaloimpain sukujen lapsia ja on varmaan itsekin jalo, koska häntä kaikki kiittää. Jos näin mahtavan miehen vaimoksi tulisin, kykenisin hänen avullaan kukatiesi moniakkin jaloja pyrinnoita edistämään".

"Oh Hilja! tuo puhe kyllä kuuluu kauniilta, vaan vieläkin varotan sinua: älä liiaksi ihaile paronin somaa käytöstä; tällä on hän kaikki tädit miellyttänyt, ja kovasti pelkään, että hän tällä vielä sinunkin kietoo, mutta Hilja! varo, ett'et vasta silloin, kuin se jo on myöhäistä, huomaa, että lapsuuden rakkaus on sydämmessäsi kätkeytynä!"

"Älä pelkää. Mitäs minä Paavosta huolisin, eipä hänkään minusta mitään pidä. Hän ei ikänä ole sanonut minua rakastavansa".

"Älä sano, Hilja, ett'et sitä tiedä; sinä näet kyllä, kun hän vikojasi ojentaa, miten hän sen rakkaudesta tekee, vaan sinä olet nyt närkästynyt Paavoon sen vuoksi, että jo olet tottunut noihin hunaja-huulisten tanssisali-keikkarien puheisiin".

Hilja naurahti surullisesti ja sanoi: "Paavolla on sinussa hyvä puhe-mies, mutta jätetään tämä asia nyt, sillä minun täytyy jo lähteä kotia".

Alma meni Hiljaa saattamaan, vaan tultuansa kenraalinnan talon kohdalle, erosivat ystävät ja menivät kumpikin kotiansa.

Yhdeksäs Luku.

Oli Toukokuun alku-puoli, ja meri aaltoili taas vapaana jää-peitteestään. Huoneitten seinuksilla näkyi jo muutamia nokkos-ruohon ja koiran-putken alkujä, ja leivonen ilmassa viserteli, ilmoittaen, että kevät oli tullut. Ihmisiä kuljeskeli edes-takaisin kaupungin kaduilla, ja Hilja oli myöskin ulko-ilmaa nauttimassa muutamain ystäväinsä seurassa, mutta riensi nyt kotia, koska päivä oli jo puolessa, ja Hiljalla oli vielä yhtä ja toista valmistettavana illaksi, sillä hän oli kutsuttu kestiin Anna K:n vanhempien luo.

Illalla meni Hilja kamariinsa, aukaisi vaate-kaappinsa ja tuumasi, mitä puku hänelle nyt olisi sopivin. Hän valitsi kauan aikaa, sillä näistä vaatteista oli toinen toistansa somempi, ja otti sitte ne vaalean-siniset silkki-vaatteet, joita hän silloin sovitteli yllensä, jolloin Paavo niin äkki-arvaamatta sisälle tuli; nämät olivat vielä uudistamatta. Pikaisesti puki hän itsensä niihin ja satoi mustiin kiharoihinsa valkoisen kukka-kiehkuran.

Kenraalinnan täytyt olla kotona, sillä hän ei hyvin voinut, ja Hiljan oli sen vuoksi yksin meneminen. Hän oli juuri valmis lähtemään ja aikoi mennä hyvästi sanomaan tädillensä, kun eteis-huoneesta kuului kellon helisyttäminen. Hän meni nyt itse ovea aukaisemaan, ja Paavo tuli sisälle. Hilja punastui ja

hämmästy, että tuskin saatti hyvää päivää sanoa; hän häpesi Paavo, sillä nytpä tuo onnetoin silkipuku taas oli hänen yllään. Paavo loi heti silmänsä Hiljan vaatetukseen, Hilja huomasi sen ja luuli nuhteita saavansa, vaan tässä hän erehtyi, sillä Paavo sanoi vain:

"Sinä olet näemmä kestiin menossa, mutta en kauan pyydäkään sinua viivyttää, sillä minä tahdoin vain tulla hyvästi sanomaan, koska yli-huomenna ai'on lähteä ulko-maille".

"Ulko-maille!" huudahti Hilja,

"Niin, minä lähdän vuodeksi ja kukatiesi pariiksin".

"Tuota en ollenkaan saattanut ajatella", sanoi Hilja, "ja miksi näin kauan olet meiltä poissa ollut?"

Vakavasti katsellen Hiljaa, lausui Paavo: "Minulla on ollut niin paljo työtä, ett'en olisi helposti joutunutkaan, enkä luullut, että sinä minua kaipaisit; senpä vuoksi oli mielestäni paras pysyä työssäni". Tämän sanottuaan katseli hän muutamia kirjoja, jotka olivat vähäisellä kirja-hyllyllä, ja hänen käteensä sattui tulemaan se kirja, jonka hän oli Hiljalle syntymäpäivän-lahjaksi antanut. Kirjan kannella oli vähän tomua, jota Paavo pyyhkäsi pois. Tätä tehdessään katseli hän taas Hiljaan, vaan ei puhunut mitään, mutta Hilja punastui, sillä hän tiesi, että tämä kirja oli monta päivää viljelemättä ollut. Hän oli maailman tohussa sen unhoittanut ja luuli nyt tästä nuhteen näkevänsä Paavon silmissä, vaikk'ei sanoissa, sillä lempeät olivat Paavon sanat, kun hän kirjaseen pois laskee, sanoen:

"Hilja, älä pahastu, vaikka sinua joskus olen moittinut, sillä sen vuoksi, että sinä olet minulle — että olen sinun ystäväsi, senpä tähden sitä tein".

Paavo aikoi sanoa: sen vuoksi, että sinä olet minulle rakas; mutta hän pidätti sanansa, sillä hän tahtoi vielä nähdä, oliko Hiljalla vielä ne omaisuudet, joita hän vaati sillä olevan, jonka hän omaksensa pyytäisi.

Hilja kurkotti kättänsä Paavolle, sanoen: "Ystävytyesi on minulle suuresta arvosta, ja minä tiehän kyllä, että sitä paljonkin kaipaen sinun poissa ollessasi".

Vähän aikaa oli Paavo ääneti, hänen sydämessään liikkui sotaisia ajatuksia, vaan vihdoin lausui hän: "Nyt täytyy minun jo mennä pois, että sinäkin pääset, kuhun ai'oit. Sano kenraalinnalle paljon terveisiä, koska en häntä nyt kohdata saa — ja hyvästi Hilja, muista minua!" Tämän lausuttuaan riensi hän pois, ikään kuin olisi hän peljännyt enempää sanovansa.

Hilja oli nyt yksin. Hänen sydämessään tuntui tyhjyys ja ikävyys. Hän kulki laattian poikki, katsahtaen samassa sivulle päin, ja näki peilissä kuvansa; silloin seisahtui hän, sanoen itseksensä: "Oh, tuota turhamaista naista! Eipä Paavokaan sinua rakasta; jos hän sen tekisi, olisi hän rakkautensa varmaankin nyt ilmoittanut, kun hän pois läksi, — ystävänsä hän vain minua pitää; noh, samati olkoon hän *vain ystävä* minulle! Kuinka saattaisi Paavo minusta mitään pitää — olenko minä kalliin Suomen vaatimatoin hempeä neito? En, en. Pois nuot turhat koristukset!" — Hilja meni ja riisui kiiruusti pois kalliit vaatteensa, puki sitte itsensä valkoisiin hohto-vaatteisiin ja oli nyt valmis lähtemään. Ensin meni hän toki kenraalinnaa katsomaan sekä sanomaan Paavon jäähyväisiä.

Mieli-hyvällä kenraalinna katseli Hiljaa ja toivotti hänelle hupaista iltaa. Hilja sanoi hyvästi ja läksi pois.

Hänen sydämessään vallitsi nyt hänen hyvät hengettärensä, mutta maailman kosken tohinassa tällaiset pian poijes karkoitetaan. —

Hilja tuli nyt Anna K:n loistavaan kotiin, jossa jo tanssittiin par'aikaa. Hän riisui päällyys-vaatteet yltänsä ja kuuli tätä tehdessään eteis-huoneen vierisestä kamarista, miten eräs neito sanoi Anna K:lle: "Oletko huomannut, kuinka paroni on ollut vakainen tänä päivänä? Onkohan kumminkin totta, mitä puhutaan, että hän on rakastunut Hiljaan? Hän on monelta kysynyt, tietävätkö, miksi ei Hilja täällä ole".

"Paroni? Hän on kohtelias kaikille, vaan älä luulekkaan, että hän piparkakun-leipojan tyttärestä huolii. Kyllä paroni saa muitakin — Hilja on koko nätti tyttö, mutta" — enempää ei Hilja kuullut, sillä häntä inhoitti olla kuunteliana, jonka vuoksi hän kiiruusti otti päällyys-vaatteet yltänsä ja läksi sitte tanssialiin. Kenenkään huomaamatta ei Hilja kuitenkaan saattanut saliin hiipiä, ei, pian kaikki tämän kaunottaren huomasivat.

Soreana, loistavana meni paroni laattian poikki Hiljan luokse ja pyysi häntä kanssaan katrilliin.

Nyt tuli Anna myöskin saliin, ja Hilja meni häntä tervehtimään. Anna tuli hymy-huulin häntä vastaan ja sanoi olevansa kovin iloisena siitä, että Hilja toki vihdoin tuli.

Katrillia aljettiin, ja paroni vei Hiljan tanssiin, kysyen: "Miksi näin myöhään tulitte? Me olemme kaikin

teitä kaivanneet".

"Minun entinen opettajani oli minua hyvästi jättämässä, ja sepä minua viivytti", vastasi Hilja. "Hän lähtee huomenna ulko-maille".

"Ah Paavo, tuo suomi-kiihkoinen ylen-intoinen kirja-toukka" —

"Että suomalainen myös on suomen mielinen, siinä ei ole mitään moitittavaa, vaan jos toisin olisi, sitä vasta sopisi moittia".

"Ahaa, oppilas on oppia ottanut", ajatteli paroni, "noh annetaanpa myötä-tuulen puhaltaa" — ja nyt vastasi hän Hiljalle: "Sepä juuri on minunkin ajatukseni; ei Paavossa ole moitittavaa, enkä tiedä kuinka sanani kuuluvat, mutta minäpä aina olen häntä pitänyt suuressa arvossa juuri sen vuoksi, että hänen sydämessänsä asuu palava isänmaan-rakkaus; tämä asia on meitä juuri toisiemme kanssa tutuksi tehnyt, mutta vähän ylen-intoinen hän on ja aina kirjoissaan kiini ikään kuin toukka, vaan tämä on kaikki kiitettävää, sillä kyllä tuo liiallinen intoisuus vielä jähtyy, ja ellei sitä edes jollakulla olisi, eipä eteenpäin jouduttaisikkaan".

Näin koetti paroni Hiljan mielen mukaan puhua ja onnistuikin. Kun tanssi oli loppunut, istui paroni vielä juttelemaan Hiljan kanssa, ja ensi kerran koetti nyt Hilja puheellansa paronia huvittaa, siltä hän näki, että Annan silmät heitä seurasivat, ja Hiljan mieleen muistui se hetki, jona hän pienenä tyttösenä kouluun tuli, ja jolloin Anna häntä halveksien kohteli; hän muisti ne sanat, jotka hän nykyään oli sattumalta kuullut Annan lausuvan ja ajatteli: "Entä jos leipojan tyttö toki paronin voittaa".

Kauan ei Hilja toki yksin saanut paronin kanssa jutella, sillä Anna lähestyi heitä; hänellä oli nyt paljo yhtä ja toista sanottavaa Hiljalle, ja samassa sai hän paroninkin kanssa puhella alkuun, vaan silloin jätti heidät Hilja ja meni juttelemaan muutamien neitosten kanssa, jotka eivät olleet ylhäisempää säätyä, mutta jotka muuten olivat suloiset jo sivistyneet. Vähän aikaa oli hän näitten kanssa puhunut, kuu Anna, jonka paroni juuri oli yksin jättänyt, tuli Hiljan luokse ja vei hänen muista vähän erilleen, sanoen:

"Tule, ystäväni, tuonne yli-puolelle salia, siellähän istuu kaikki vapaa-sukuiset, ja niiden joukkoon minä sinunkin luen, koska olet kenraalin kasvatte; ja ystäväni! kun vapaa-sukuisten parissa olet, silloin sinua suuremmassa arvossa pidetään".

"Minun arvoni seuraa minua, kuhunka menen ja kussa olen. Minä en tahdo teidän siipeinne varjoa enkä tarvitse teiltä loistoa itselleni lainata".

"Ohoh, sinun sanoistasi saattaisi luulla, että olisi yhden tekevä, vaikka mimmoisten ihmisten seurassa olisit".

"Niinpä onkin, sillä varmaan ei teidän paremmin kuin meidänkään seuraan oteta mitään epäkunniallista ihmistä", vastasi Hilja.

"Ei suinkaan. Kuinka se olisi mahdollista?" sanoi Anna.

"Niin minäkin luulen", virkkoi Hilja, "ett'ei se mahdollista olisi, ja kun vain kunniallisten ja sivistyneitten ihmisten seurassa olen, on se mielestäni yhden tekevä, ovatko he vapaa-sukuisia vai ei".

"Mutta vapaa-sukuiset ovat toki suuremmassa arvossa pidettävät", sanoi Anna ja korotti päätään.

"Ei yhtäkään", vastasi Hilja. "Suuremmassa kunniaassa pidettävät ovat ne, jotka sielunsa omaisuuksien puolesta ovat jaloimmat, sillä he ovat saaneet vapaa-sukuisuutensa itse Jumalalta ja ovat vapaat kaikista ulkonaisista turhuuksista ja vähäpätöisyyksistä".

"Jaa, Hilja hyvä", lausui Anna, "minäpä ymmärrän nyt kyllä, että sinä, joka olet köyhän, alhaisen äitin lapsi, tahdot tuolla puheellasi kunnioittaa äitiäsi, joka varmaankin on ylevä ja rehellinen ihminen, ja että niin teet, se onkin oikein kaunista; senpä vuoksi en minäkään tahdo sinua vastustaa, vaikka minun puolellani kyllä on oikeus". Näin lausuttuaan meni hän pois, eikä Hilja ennättänyt enään mitään vastata, mutta hänen sydämessään sotivat hyvät ja pahat hengettäret, sillä Annan ylpeys oli saattanut Hiljankin ylpeyden liikkeelle, ja vaaralliseen aikaan, sillä Annan mentyä tuli paroni taas Hiljan luokse, ja Hilja ajatteli:

"Vaikka en Annan enkä hänen ylhäisten ystävänsä siipein varjossa ole, hakee paroni toki seuraani. Hän on varmaan ylevä sekä nimensä että luontonsa puolesta". Hilja parka! Hän ei ollut ihmis-tuntia — ja mikä vielä pahempi — hän ei tuntenut itseänsä, ja tämä nyt olisi ollut suuresta tarpeesta, sillä paroni ei kauan istunut Hiljan sivulla, ennenkuin hän Hiljalle ilmoitti rakkautensa ja pyysi häntä omaksensa. Tätä pyyntöä olisi tanssi-salin kaikki onnettaret kadehtineet Hiljalta, sillä niin yleensä oli tämä loistava, kaunis paroni heidän lemmikkinsä; senpä paronikin kyllä arvasi, ja kun Hilja ei tahtonut

heti vastausta antaa, hämmästyti hän vähän, sillä tuota hän ei odottanut.

Hilja meni vähän aikaisemmin kotia kuin muut vieraat, sillä nytpä hänellä oli tärkeä asia tuumattavana ja päätettävänä, mutta hyvästi-jättäessään sanoi hän sen vuoksi aikaisemmin lähtevänsä, että kenraalinna oli kipeä, vaan paronille kuiskasi hän: "Parin päivän päästä tahdon teille vastauksen lähettää".

Kun Hilja tuli kotia, oli kenraalinna vielä valveella, ja Hilja meni hänen kamariinsa. Kenraalinna oli nyt vähän terveempi ja sanoi:

"Noh, pianpa tulit kotia. Ei sinun, rakas Hiljaseni, noin olisi tarvinnut kiiruhtaa, sillä ei minun täällä mitään hätää ollut, minä voin nyt koko hyvin ja vanha tati minua kyllä olisi hoitanut, jos pahoinkin olisin voinut".

"Täti hyvä, tulin minä teidänkin vuoksenne, mutta tulinpa toisenkin asian vuoksi. — Täti! paroni on minua omaksensa pyytänyt".

"Hilja! mitä sanot? Oi, tuota olen kauan toivonut! Minun tyttäreni! sinä tuotat minulle paljon iloa. Sitä paronia, tämän uljaan miehen saan kasvatti-tyttäreni mieheksi, sepä tuottaa minullekin kunniaa".

"Mutta tati — en tiedä varmaan rakastanko häntä. Tanssi-salissakin, jossa hänestä aina enemmän, kuin muutoin, olen pitänyt, tuli toki mieleeni, että minä kukatiesi en häntä rakastakkaan; minä sanoin sen vuoksi, että vasta parin päivän päästä hänelle varman vastauksen annan".

"Oi Hiljaseni, sinä olet kyllä niinkuin muutkin häntä ihailut, mutta hän on niin ylhäinen, että sinä, joka aina olet ollut nöyryä ja vaatimatoin luonnostasi, tuskin olet ajatellut, että hän sinua omaksensa pyytäisi, vaan kun tämä nyt kuitenkin on tapahtunut, ja muutos on elämällesi tuleva, olet sinä vähän levotoin".

"Levotoin! niin olenkin, toden sanoitte. Sydämmeni on sangen rauhatoin, sillä, tati — minun mielessäni on nyt toinen kuva, enkä tiedä rakastanko sitä vai ystävyyskö vuoksi häntä vain muistan. Tämä toinen on Paavo".

"Paavo on kelpo mies, mutta mitä hän on paronin rinnalla! Että häntä muistat, ei ihmettäkään ole, sillä hän on aina ystäväsi ollut, mutta älä sekoita rakkautta ja ystävyyttä. Mene nyt ja nuku rauhassa; minä toivon, että jo huomenna paronille vastauksen annat".

Hilja meni, vaan unta ei hän saanut koko yönä, hän vain väanteli ja käänteli itseänsä. Kun aamu tuli, ja vanha tati heräsi, meni Hilja hänenkin kanssaan puhumaan, sillä hän ajatteli saavansa huojennusta sydämmellensä, mutta vanha tati sanoi ainoastaan: "Hilja rakas, tutki tarkoin sydäntäsi, ennenkuin se on myöhäistä, äläkä vain anna ylpeyden rakkauttasi voittaa". —

Hilja ei lohdutetuksi tullut. Alman tykö olisi hän vielä saattanut mennä, mutta kyllä hän Alman mielen jo edeltäpäin tiesi. Päivä kului, ja Hilja ajatteli: "Entä jos en paronista huolisikkaan", mutta silloin oli paronin kuva niin loistavana ja kauniina hänen muistossaan, että hän taas ajatteli: "Tämä olisi kiittämätöntä kasvatus-äitiänikin vastaan". Samassa katsoi hän kadulle ja näki Annan, joka meni muutamain ylhäisten naisten seurassa kenraalinnan talon sivutse. Anna nyökähti vähän päätään Hiljalle, ohitse mennessään, ja Hilja katsoi hänen peräänsä, sanoen itseksensä:

"Hoh, ole vain ylpeä, ei se minua haita. Kohta olen ylhäisempi sinua, mutta silloin näytänkin, ett'en ulkonaiselle ylhäisyydelle mitään arvoa anna". Näin ajateltuaan meni hän vastausta paronille kirjoittamaan; ja muutaman päivän päästä tiesi kenraalinnan kaikki tuttavat, että paroni ja Hilja olivat kihloissa. Ylpeys oli saanut voiton.

Kymmenes Luku.

Lähes vuosi oli jo kulunut siitä, kun Hilja paronille kihlattiin, ja nyt oli hän kolme kuukautta ollut naimisissa, Kenraalinna oli pitänyt loistavat häät, ja morsian oli niin ihana, että tuskin kukaan oli hänen kaltaistaan nähnyt, Kestiä pidettiin tämän nuoren parin kunniaksi, sillä heidän tuttavansa koettivat toinen toistansa loistavammalla tavalla kestittää paronia ja hänen rouvaansa. Vieraita tuli ja vieraisiin mentiin, ja ompeliat saivat valmistaa komeita pukuja, sillä paroni vaati, että Hiljan piti uljaissa vaatteissa oleman.

Hilja eli nyt ainaisessa tohussa. Joll'ei hän kestissä ollut, ajeli hän paronin kanssa komeassa reessä, jota veti kaksi kiiltävää, mustaa hevosta. Näin ajoivat he eräänäkin päivänä, kun heitä vastaan tuli köyhä mieron-tietä kulkeva vaimo lapsi sylissä; hän veteli kelkkaa, jossa istui vielä kaksi lasta huonoihin

repaleihin käärittynä. Hilja, joka reessä istui päästä päähän puettuna kahisevaan silkkiin, katseli surkutellen näitä kerjäläisiä, ja kun ne olivat ohitse menneet, sanoi hän paronille: "Oi Herman! näetkö noita vaivaisia? Oikein on paha ollakseni kun ajattelen kuinka paljon turhuutta meillä jo ainoastaan tässä reessä on, eikä noilla pienillä raukoilla ole eheätä repalettakaan". —

"Niinpä on tässä maailmassa lahjat epätasaisesti jaettu", vastasi paroni.

"Mutta ylellisyyttä on meidän toki velvollisuus välttää. Tämä minun kallis vaatetukseni nyt oikein minua rasittaa".

"Sinun opettajasi ylen-intoisuus on, luulen, sinuun vähän tarttunut, mutta minä toivon tuon kyllä vähitellen katoovan".

Hilja ei puhunut mitään, mutta hänen sydämensä kävi levottomaksi; hyvä siemen iti sydämessä, maailman rikka-ruoho ei saanut sitä varsin tukehutetuksi.

Kotia tultuaan meni hän kamariinsa. Ensi kerran tuntui hänestä hänen olonsa tässä kodossa ikävältä, sillä nyt olisi hän tarvinnut ystävän, joka olisi hänen sydämmellensä lohdutusta saattanut antaa ja hänen mielellensä johdutusta, mutta sitä ei hänellä ollut. Hilja ymmärsi nyt, että paroni, jonka olisi pitänyt olla hänen paras maallinen ystävänsä, pitäisi häntä haaveksivana, lapsellisena naisena, jos hän hänelle puhuisi sydämensä vaivasta. Tässä neuvon puutteessa otti Hilja muutamia kirjoja käteensä, ja niitten joukossa oli myöskin Paavon antama rukous-kirja. Hilja aukasi sen, ja siitä putosi paperi, jossa oli Paavon kirjoittamat sanat: "Muista, mitä lapsena opit, että Jumalan pelko on kaiken viisauden alku, ja rakasta köyhää isänmaatas, sillä Suomen lasten rakkaus on meidän köyhän maamme ainoa rikkaus". Tämän luettuansa rupesi Hilja ensin katkerasti itkemään, vaan sanoi sitte itseksensä: "Mitä itken minä? Oi! miksi on minun näin ikävä? Minä tahdon lukea! Oi Jumala! anna minun neuvoa sanastasi saada". Hilja katseli kirjaansa ja luki:

"Mailmallisten joukossa
Etsit turhaan onneasi;
Sillä mailman tohussa
Unohtuupi Jumalasi;
Ja ken ei muista Herraansa,
Hän kadottaapi onnensa".

"Niin — maailman tohussa olen unhottanut valani — minä en ole rukous-kirjaanikaan lukenut. Oi Jumala! ylpeys on varmaankin sydämessäni asunut, vaan karkoita se pois, ja ota minua taas lapsaksesi". Hilja käänteli kirjan lehtiä ja luki taas:

"Jos unhottaisi rakkaansa,
Äiti joskus poikansa,
Ei kuitenkaan Jumala
Sinua koskaan unhota",

Hilja tunsi näistä sanoista erinomaisen levon ja lohdutuksen sydämessään, ja jos ainakin, niin erittäinkin nyt oli tarpeellista, että Hilja turvasi *Häneen*, joka murheessa on paras lohduttaja, sillä nyt tuli kenraalinnan palvelus-tyttö Hiljan tykö, tuoden sanomaa, että kenraalinna oli kovin sairastunut, ja että paronin ja Hiljan pian piti tuleman häntä katsomaan. Tämä oli kova sanoma. Hilja riensi paronille sitä ilmoittamaan ja pyysi häntä kiiruusti tulemaan kenraalinnan luokse. Paroni oli heti valmis.

Hiljan askeleita joudutti hänen rakkautensa kasvatti-äitiinsä, ja paronin askeleita joudutti — — tavaran pyyntö. "Nytpä varmaankin saan nähdä, mitä hän meille on testamentissään määrännyt", ajatteli tämä tuhlaaja-mies.

Kenraalinna voivotteli vuoteellansa, kun paroni ja Hilja tulivat hänen kamariinsa; hänellä oli kova polte ruumiissansa, vaan nähtyänsä paronin sekä Hiljan kurkotti hän heille kättänsä, sanoen:

"Herman hyvä! minä tiedän, että Hiljalla on hyvä turva, kun sinä olet hänen turvanansa. Sinulla on tavaraa kyllä, mutta minä olen toki jo aikaa päiviä tehnyt testamenttini ja olen teille määrännyt kaikki omaisuuteni. Sen olettekin ansainneet, sillä Hilja on aina tehnyt minulle ilon, enkä ketään niin halusta olisi vävykseni ottanut kuin sinun. Sinä aikana, jona likisemmässä tuttavuudessa olemme olleet, olet sinä aina osoittanut minulle nöyryyttä ja kohteliaisuutta; kiitos sinulle siitä!"

Paroni pyhkieli kyyneleitä, joita hän pusersi silmiinsä. Tohtorilta, joka myöskin istui huoneessa, kysyi hän:

"Mitä tästä kivusta luulette?"

Tohtori ei puhunut mitään, hän ravisti vain päätään.

Kun yö tuli, valvoivat sekä paroni että Hilja, mutta päivän koittaessa oli kenraalinna nukkunut pois maailman sekä todellisista että petollisista ystäväistä.

Kovan murheen tuotti tämä kenraalinnan kuolema Hiljalle, mutta sepä oli toki onni, että vanha täti nyt oli hänen luonansa, sillä täti toimitti peijaiset ja kaikki, mitä Hiljan toimitettavana olisi ollut, niin että Hilja parka toki pääsi niistä murheista; Hän tunsikin aina suuren lohdutuksen siitä, että täti oli hänen luonaan, jonka vuoksi hän, kun peijaiset olivat ohitse ja kaikki perintö-asiat selvällä kannalla, sanoi paronille: "Se on toki onni, että täti nyt on meillä".

"Hm, niin, minun mielestäni toki olisi sopivampaa, että joku vieras olisi talouttamme hoitamassa, sillä — kun hän on sinun tätisi, muistuttaa se aina — — aina —, että sinä olet — että ei kenraalinna ollut sinun äitisi".

"Herman! mitäs sanot! Senhän kyllä kaikki tietää — enkä tahtoisikkaan sitä salata. Minulla on kunniallinen ja rehellinen äiti, joka on yhtä hyvä, kuin joku toinenkin, mutta Herman! saatatko sinä halveksia äitiäni sen vuoksi, että hän on köyhä? Ei, ei, se ei ole mahdollista!"

"Nyt joudun pahaan pulaan", ajatteli paroni, "mutta minä keksin keinon" — ja kääntyen Hiljaan lausui hän suloisimmalla hymyllänsä: "Oma Hiljaseni! Kenraalinna oli minulle niin rakas, että aina tahtoisin muistella häntä sinun äitinäsi, eikä tämä olekkaan ihmettä, sillä hänpä minulle kasvatti suloisen vaimoni, mutta jos tahdot, että tätisi täällä olisi, menen itse häntä pyytämään jäämään meille".

"Kiitos Herman", sanoi Hilja iloisesti, ja paroni meni tädin tykö, jolle hän lausui:

"Minun vaimoni soisi, että te nyt kenraalinnan kuoltua meillä olisitte talouttamme hoitamassa, sillä meidän on nyt tänne muuttaminen, ja minäkin sen soisin, koska teitä kyllä tarvitsemme — mutta sillä ehdolla että aina muistatte alhaista säätyänne — muistatte olevanne ainoastaan taloutemme hoitajana — ymmärrätekö?"

"Kyllä, *aiivan hyvin*", vastasi täti, "ja Hiljan vuoksi tahdon minä jäädä".

"Ainoastaan hänen vuoksensa", mumisi paroni, "hum — myöskin noilla on heidän ylpeytensä".

Vanhan tädin seura oli nyt suuresta tarpeesta Hiljalle, sillä muuten olisi hän useasti saanut olla yksin, varsinkin illoin, koska paronin elämä melkein siitä asti, kuin kenraalinna kuoli, oli varsin muuttunut; aina hänellä oli asioita kaupungissa toimitettavana, ja niitä eneni enenemistään niin, että hän useinkin tuli kotia vasta päivän koittaessa; ja mitä ajatteli tästä Hilja? — Hänen pään-aluksensa oli usein kyyneleistä kastunut, mutta — aika joutuu joutumistansa surun ja murheenkin päivinä, ja niin vyöriivät viikot nytkin eteenpäin. Talvi oli jo mennyt, ja kaunis kevät tullut. Hilja muutti maan-kartanoonsa kesäksi, ja täti läksi hänen kanssaan. Koko luonto oli ihanimmallansa, pellot viheriöitsivät ja lahden rannalla nuori ruovikko aaltoili tuulessa. Kartanon lähellä oli kaunis koivikko, johon oli tehty lehti-maja; tänne asetteli täti ja Hilja kahvi-pöydän, sillä Hilja odotti paronia kaupungista maalle.

Odottaessaan otti Hilja kirjan käteensä ja rupesi tätä lukemaan, mutta pian painui kirja kiini, ja hän katseli luontoa, joka viehättävän kauniina oli hänen silmäinsä edessä. Käen kukunta kuului meren saaristosta, ja Hiljan mieleen muistui se aika, jolloin hän lapsena Naantalissa oli Niilon seurassa käynyt salmen rannalla kuuntelemassa tuota yksitoikkoista, vaan toki miellyttävää ääntä. Hän muisti äitiänsä, josta ei hän moneen aikaan ollut mitään tietoja saanut. Juuri hänen tätä ajatellessaan näkyi maantiellä vaunut, joita paronin mustat hevoset vetivät.

"Herman tulee!" huusi Hilja ja meni tuliaa vastaan ottamaan. Tervehdittyänsä miestänsä vei Hilja hänen lehti-majaan, ja paroni sanoi:

"Olipa oikein hupaista tulla tänne maalle! Täällä on toki ilma paljon raittiimpi kuin kaupungissa. Mutta jopa olin unhottamaisillani, että minulla on sinulle kirje, joka tänään postissa tuli".

Hilja otti kirjeen, se oli Niilolta. Hän luki, vaaleni ja sanoi sitte paronille: "Kuules, mitä Niilo kirjoittaa":

"Sisar rakas!"

"Äitimme on kovin sairas; minä olen nyt hänen luonaan, mutta hänen hartahin toivonsa on, että myöskin sinä tulisit tänne; hän houraillee sinusta, ja kun hänellä joskus on vähän paremmat kuurot, puhuu hän aina sinusta, Tohtori sanoi, että jos sinä tulisit, saattaisi äiti kentiesi tulla paremmaksi; tämä on ainoa keino, jota vielä sopisi koettaa. Tule Hilja hyvä, mutta pian, sillä aika joutuu, joka hetki on tärkeä! Minä olen valvonut yöt päivät, vaan nyt täytyy minun jo täältä lähteä, sillä siellä, missä minulla on virkani, vaaditaan jo läsnä-oloani,

ja minun täytyy siis sanoa viimeiset jäähyväiseni tälle rakkaalle äitilleni. Oi Hilja! nytkin huutaa hän pikku Hiljaansa ja luulee sinun olevan kovassa vaarassa. Tule, tule pian!"

Hiljan luettua kirjeen, huudahti paroni. "Tämä on mahdotointa".

"Herman! Mitäs sanot? Miksi olisi tämä mahdotointa? Eikö minun ole velvollisuuteni mennä kuolevaista äitiäni katsomaan, koska hän sitä hartaasti toivoo? Mitä saattaisin halukkaammin tehdä, kuin tätä toivoa täyttää?"

"Esimerkiksi noudattaa minun mieltäni — sen pitäisi olla sinulle suuremmasta arvosta, ja minun tahtoni on, että sinä jäät kotia".

"Minä tahdon hartaasti täyttää sinun tahtosi kaikessa, joka ei sodi omaatuntoani vastaan, vaan tässä — Herman! sydämessäni tunnen, että nyt olen velvollinen tekemään sinua vastaan, koska ei sinulla ole mitään syytä estämään tätä lähtöäni".

"Sinä et syytäni ymmärrä, ja minä tahdon säästää sinua sitä tuntemasta".

"Minä tahdon sen tietää, sillä muutoin ei minua mikään estä äitini tykö rientämästä".

"Noh; älä pahastu sitte, kun minä nyt sanon, että minun vaimoni ei sovi olla piparkakun-leipojan hoitajana — jos olisin tietänyt sinun tahtovasi siksi, silloin et ikänä olisi minun vaimonani ollut. Kenraalinna Simssin kasvatti-tytär on minun vaimoni, vaan ei leipojan tyttö. Kaikki täällä sanoisivat, että paronitar on äitiänsä, on leipojaa hoitamassa; ymmärrätkö nyt, että tämä on varsin sopimatointa".

Paronin puhuessa oli Hilja tullut kalpeaksi kuin lumi, ja nyt lausui hän: "Oh te vapaasukuiset! kovin te olette turhuuden ja ylpeyden kahleissa!" Sitte meni hän sisälle huoneisinsa eikä enään maininnut mitään koko matkastansa.

Paroni ja täti menivät myöskin sisälle, ja paroni luuli Hiljan rupeevan itkemään ja rukoilemaan häntä, vaan siinä hän pettyi, sillä Hilja oli varsin vaiti. Hänen mustat silmänsä kiilsivät vain erinomaisen loistavina, ja hän teki kaikki toimituksensa niinkuin ennenkin, vaikka hän oli niin kalpea, että olisi saattanut luulla hänen pyörtyvän. Välistä oli hän toki syviin ajatuksiin vaipunut, mutta iltapuolella näytti hän jo varsin tyytyväiseltä.

Paroni katseli tarkastellen Hiljaa; hän huomasi, että Hiljassa oli muutos tapahtunut, ja ajatteli: "Hän on toki viisas nainen, kyllä kaikki hyvin käy, kun hän vain vähän tottuu meidän oloihimme".

Illalla paroni taas läksi kaupunkiin, ja hänen lähdettyänsä tuli vanha täti Hiljan tykö sanoen: "Hilja parka! sinä et onnellinen ole".

"Täti! mitä kylvää, sitä niittää. Ylpeys on minua tähän tilaan saattanut, sen nyt hyvin tunnen, enkä tahdo valittaa, vaan koetan niin paljon kuin mahdollista on, elämäni nykyiseen tilaan tyytyä".

Hilja luki illalla rukouksensa tädin huoneessa ja meni, sanottuansa sydämmelliset yö-hyväiset, kamariinsa. Aamulla, kun täti heräsi, toi palvelus-tyttö hänelle vähäisen kirjeen Hiljalta. Täti aukaisi kirjeen ja luki:

"Oma tätini! Minun sydämmeni vaatii, että menen äitini tykö. Kun kirjeen saatte, olen jo kaukana. Kamarini pöydällä on miehelleni kirje, jota pyydän teitä hänelle viemään. Kysykää häneltä, mihinkä hänen mielestään olisi paras sanoa minun lähteneeni; tätä pyytää teidän murheellinen *Hilja*".

Täti puki kiiruusti vaatteet yllensä ja käski asettaa itsellensä hevosen, sillä hänen täytyi lähteä kaupunkiin. Pian hevonen olikin valjaissa. Täti otti Hiljan kirjeen paronille mukaansa ja läksi Helsinkiin.

Paronilla oli ollut vieraita, joidenka kanssa hän koko yön oli korttia lyönyt, ja vasta muutaman tunnin oli hän nukkunut, kun kuuli oveensa koputettavan.

"Kuka siellä?" kysyi paroni.

"Vanha täti", vastasi täti. "Minulla on tärkeitä asiaa puhuttavana".

"Tulkaa sisälle", sanoi paroni, vaan mumisi toki itseksensä: "pitäisipä hänen ymmärtävän, ett'ei minua sovi unestani herättää. Mitäpä asiaa hänellä nyt ollee? — Arvattavasti ei juuri mitään, joka arvosta olisi".

Täti tuli sisälle, antoi paronille Hiljan kirjeen ja puhui sitte, että Hilja yöllä oli lähtenyt Naantaliin; muuta hän ei joutunut sanomaan, ennenkuin paroni kiljasi:

"Naantaliin! kuinka uskalsitte antaa hänen sinne lähteä, vaikka minä kielsin?"

"Paroni hyvä, minä en hänen lähdöstään mitään tietänyt, ennenkuin aamulla, jolloin tämän kirjeen sain". Täti jätti nyt kirjeensä paronille, ja paroni luki ensiksi tädin kirjeen, vaan sitte omansa, joka kuului:

"Herman hyvä!"

"Sinä kielsit minua lähtemästä äitiäni katsomaan, ja minun olisi velvollisuus tehdä sinun mieleksi mukaan, koska olen sinuun sidottu, mutta minun olisi myöskin velvollisuus noudattaa kuolevaisen äitini viimeistä pyyntöä — ja mitä tehdä — — kuinka saattaa molemmat velvollisuudet täyttää? Tätä ajattelin koko päivän, vaan vihdoin tulin selville; nyt tiedän, mitä teen. Minä lähdän Naantaliin, vaan siellä ei kukaan saa tietää, että paronitar on äitiänsä hoitamassa. Yöt päivät olen häntä hoitava, vaan kun joku vieras tulee, lähdän äitini huoneessa olevaan pimeään vaate-koppeloon. Tämän tahdon sinun vuoksesi tehdä, ja sano sinä tuttavillesi, että olen lähtenyt Tukholmaan sukulaisemme tykö. Kun äitini paranee taikka kuolee, lähdenkin sinne, ett'ei sinun tarvitse vallan perättömiä puhua. Anna, Herman rakas, anteeksi minulle, että vastoin mieltäsi teen, ja minä lupaan, vaikka mitä kärsisin, ett'ei kukaan siitä mitään tietoa saa, että Naantalissa olen. Mutta — Herman! Herman! ajattele toki, että meidän kaikkein pitäisi pyrkimän yhden isän lapsiksi". — —

Tähän asti luki paroni tädin kuullen, mutta hänen äänensä rupesi värähtämään, ja hän luki lopun hiljaa. Sitte mietti hän kauan itseksensä ja sanoi vihdoin:

"Noh, koska tämä näin nyt on tapahtunut, saahan niin olla, mutta sekä koto-väelle että vieraille on paras sanoa paronittaren lähteneen Tukholmaan — ymmärrättekö?"

"Kyllä", oli tädin vastaus.

"Muuta ei ole minulla nyt sanottavaa", lausui paroni; "te saatte taas lähteä maalle toimituksillenne". Täti meni, ja paroni jäi yksin. Hän luki nyt vielä Hiljan kirjettä ja sanoi sitte itseksensä: "Hän on yhtä hyvä-sydäminen, kuin hän on kaunis, hm, kumma — — entä jos todellakin olisin häneen rakastunut — rakastunut — ha, ha, haa — oikeinpa oiva rakastaja, joka on hänen perinnöstään jo tuhannut monta tuhatta!"

Paroni puki vitkallisesti vaatteet yllensä, otti sitte sanomalehden käteen ja silmäili sitä, vaan se ei häntä huvittaa saattanut. Pitkä oli hänen päivänsä, mutta illan tultua istui hän tavallisuuden mukaan taas eräässä ravintolassa lyöden korttia, ja niissä oli nyt koko hänen halunsa ja mielensä; net paremmat tunteet, jotka nykyään hämärästi koittivat hänen sydämessään, olivat jo kaikki taas tukehuksissa.

Yhdestoista Luku..

Ukkonen jyristeli, tavan takaa salamoitsi ja vettä satoi, että sitä virtana juoksi Naantalin katuja pitkin. Juuri tässä kovassa myrsky-ilmassa tuli eräs nainen kyydillä ajaen kaupungin tullista sisälle. Hän seisatti hevosensa, astui maahan rattahilta ja maksoi kyyti-miehensä; sitte otti hän vähäisen matkasäkin ja kantoi sitä toisella kädellään, vaan toisessa oli hänellä sateen-varjo, joka jo oli läpi-märkänä. Näin varusteltuna poikkosi hän eräasen taloon jo kiipesi sitte portaita myöden talon yli-kertaan. Hän naputti ovea, ja sisältä kuului ääni, joka sanoi:

"Kuka nyt tällöisessä rankka-ilmassa liikkeellä on?" Ovi aukeni toki, ja kun tulia sisälle astui, sanoi hän:

"Hyvää iltaa, vanha Tiina! Ettekö minua tunne?!"

"En, vai kuinka? No olette maarin Hilja paronitar — no Jumalan kiitos! nythän äitinne saa levon ja lohduksen".

"Onko äitini kovin huono?" kysyi Hilja kiiruusti.

"Huono kyllä", sanoi Tiina, "ja hän on teitä kovasti odottanut, sitte erittäinkin, kuin Niilo maisterin täytyi pois lähteä".

"Vai on veljeni jo lähtenyt pois! Voi toki, ett'en häntä saanut tavata! Tiina hyvä, minä olen kovin märkä, antakaa minulle kuivia vaatteita siksi, kuin omani kuivavat, että minä pian saattaisin mennä äitiäni syleilemään".

"Aivan halusta", vastasi Tiina ja toi nyt Hiljalle vaatteita, joista muutamat olivat Hiljan äitin, toiset Tiinan omia. Paroni varmaankin olisi pyörtnyt, jos hän olisi nähnyt Hiljan tässä vaatteuksessa.

Tiina oli Hiljan äitin vanha ystävä; hän oli nähnyt Niilon sekä Hiljan kasvavan ja piti heitäkin rakkaana. Hän oli nyt jo muutaman vuoden asunut yhdessä lesken kanssa, ja tälle vanhalle luotettavalle ystävälle sanoi nyt Hilja:

"Tiina hyvä, te ette saa kenellekkään ilmoittaa, että minä olen täällä. Jos joku vieras tulee, täytyy minun rientää tuohon pimeään vaate-koppeloon. Te varmaankin tämän kummana pidätte, ja niinpä se onkin, mutta — älkää kysykö, miksi näin teen, sillä minä en kysymykseenne kuitenkaan vastausta antaisi; sen toki sanon, että jollen niin tekisi, en myöskään nyt saattaisi olla täällä".

"Jos näin on asian laita, niin kyllä Tiina vanha vaiti saattaa olla", vastasi Tiina.

Hilja riensi nyt äitinsä luo, joka makasi levottomassa unessa; hän näki kivusta riutuneen äitinsä ja vaipui itkein polvillensa hänen vuoteensa ääreen. Samassa leski huudahti:

"Minun Hiljani! auttakaa, auttakaa! kärke pistää häntä sydämmeen — juuri sydämmeen sen myrkyhammas puree. Voi, kun en pääse apuun!"

Sairas aukasi silmänsä ja tirkisteli huoneessa olevia; hän aikoi nousta istualle, vaan voimat puuttuivat, ja hän vaipui takaisin vuoteellensa. Hilja laski kätensä sairaan otsalle, lausuen:

"Äiti! rakas äitini! Tässä on sinun Hiljasi; tunnetko minua vielä?"

"Hilja! oi kiitos Jumalani, joka annoit minun vielä tämänkin lapseni nähdä! Jumala siunatkoon sinun ylhäistä ja hyvää miestäsi, joka antoi sinun tulla köyhää äitiäsi katsomaan, ja Jumala häntä siitä palkitkoon. Oi! oikeinpa olen iloinen siitä, että sinun tässä nyt vaaratta näen. Hyi tuota kamalaa untani! minä näin mielestäni, että kärke sinun sydäntäsi myrkytti". —

"Äiti, sinun lapsesi on ollut vaarassa; ylpeyden ja turhuuden myrky oli sydämmeeni jo tunkenut, mutta silloin muistui mieleeni äitini, tuo hyvä, köyhä äitini, joka hyvästi jättäissäni sanoi:"

"Älä ikänä sellaista iloa hae, jossa Jumala unohtuu'. Minä kuulin nämä sanat korvissani, mutta unohdin net taas, vaan tavan takaa kuulin tämän kuiskeen, ja sydämmeeni kävi levottomaksi. Oli minulla vielä toinenkin, joka minua neuvoi — hän, joka tuli minun opettajakseni toisessa kodossani. Nyt vihdoinkin on toki sydämmeeni saanut levon. Älä enään, äiti, pelkää, että vaaraan tulen; minä tiedän, kusta avun löydän, mutta minun on kovia täytyntä kokea, ja vaivanen hän, joka niin tekee kuin minä".

Leski laski laihat käsivartensa Hiljan kaulan ympäri, lausuen: "Lapseni, sinä et onnellinen ole; purkaa sydämmeesi murhe äitisi helmaan, sillä jo piankin tämä saattaisi olla myöhäistä. Sydämmeeni sykkii vielä, mutta kohta se jo kukatiesi on kylmänä".

Hilja puhui sydämmensä murheet äitillensä ja tunsu suuren huojennuksen.

Yöt päivät hoiti Hilja nyt Tiinan kanssa äitiänsä, ja hänen poskensa tulivat aina kalpeammiksi. Ulkoilmaa nauttimassa ei hän uskaltanut olla paitsi yöllä, kun kaupungissa ihmiset nukkuivat, mutta silloin meni hän niittu-polkua pitkin kirkon-mäelle eli Nunnamäelle, joksi sitä myöskin kutsutaan.

Eräänä yönä; jona leski oli saanut nukkua ja Tiina valvoi, meni Hilja hiipien ovesta ulos ja riensi taas Nunnamäelle. Siellä istahti hän mäen notkolle. Meri oli tyyne kuin peili, ja laulu-rastaan ääni kuului meren saarista. Vähäinen vene näkyi merellä; sitä souteli kaksi poikaa. Vene läheni rantaa, ja pojat tulivat maalle lähellä sitä paikkaa, missä Hilja istui. Hilja näki heitä, kun he hänen sivutsensa tulivat, mutta hän ei vähänkään liikahtanut. Pojat katsoivat Hiljaa; hän oli mustissa vaatteissa, ja hänen kasvonsa olivat valkeat kuin lumi; ja peljäten tuota kalpeata olentoa läksivät he juoksemaan kotiansa, mitä vain ennättivät. Kotiin tultuansa puhuivat lapset äitillensä, että he Nunnamäellä olivat nähneet kummituksen. "Jos uskotte taikka ette", sanoi toinen poika, "on tämä toden tosi, että me näimme naisen mustaan pukuun puettuna; hänen kasvonsa olivat valkiat kuin haudasta nousseen. Se istui kökötti kivellä liikahtamatta; mustat silmät vain kummasti kiilustivat".

Poikien äiti, joka jo tuokion ajan oli maannut, nousi nyt vuoteeltansa, lausuen:

"Minäpä myöskin menen katsomaan, onkohan se siellä vieläkin. Kukaties on tuo jonkun pyhän nunnan henki, joka ei ole saanut haudassansa lepoa, vaan käyskentelee katsomassa tätä syntistä maailmaa. Täälläpä onkin muutamien vuosien kuluessa kaikki varsin muuttunut; pyhällä mäellä nyt kulkevat pöyhkeät röökinät ja keikastavat nuorten herrojen parissa juurikuin taitamattomat harakat, eikä yhtään muisteta, mitä vanhaan aikaan opittiin, että kirkon ympärystä on pyhä paikka".

Tämän lausuttuaan riensi akka Nunnamäelle päin, vaan poikkiesi toki ensin naapuri-akan luo uutista

puhumaan sekä pyytämään häntä kanssaan, koska yksin lähteminen tuntui vähän kamottavalta.

Vähän aikaa naapurissa oltua, meni akka kumppaninsa seurassa kummitusta katsomaan, ja tiellä puhuivat molemmat, mitä aaveita äiti ja äitin äiti entis-aikoina oli nähnyt, ja niitä juttujapa johtuikin muistoon varsin paljo. Jutellessaan akat jo ennättivät Nunnamäelle, mutta turhaan hakivat sieltä nunnaa, sillä mäellä ei näkynyt enään muuta, kuin muutama sinne istutettu nuori puu, joka tuulessa horjui. Tyhjäntoimittajina täytyi akkain kotiinsa jälleen palata; vaan jopa muutaman päivän perästä taas toisaalta kuului huhuja, että keski-yön aikana oli nähty mustiin puettu nainen Nunnamäellä, ja kun Tiina eräänä päivänä meni kaivolle vettä ammentamaan, tuli hänen luoksensa vanha akka, joka hänellekin puhui tuon kaupungissa kulkevan jutun ja lisäsi vielä, että eräs ukko, joka ei juttua uskonut, oli sanonut: "Minä menen tulevana yönä vahtiin Nunnamäelle, ja jos nainen on ihminen niinkuin luulen, niin kyllä minä hänelle aika kyydin annan, koska hän täällä käy ihmisiä peljättämässä".

Tiina arvasi heti että nunna ei ollut kukaan muu kuin Hilja. Hän riensi sen vuoksi vesi-ämpärinensä yli-kertaan ja puhui, tavattuansa Hiljan, mikä huhu kaupungissa oli noussut, sekä varoitti Hiljaa menemästä Nunnamäelle, mutta tämä varoitus olikin tarpeeton, koska Hilja ei olisikkaan saattanut mennä pois äitinsä tyköä, sillä jo ensi yönä korjasi kuolema hänen rakkaan äitinsä.

Lesken kuoltua läksi Hilja Tukholmaan, eikä kukaan aavistanut, että hän oli äitiänsä hoitamassa ollut, mutta kauan puhuivat Naantalin akat, että nunna oli istunut Nunnamäellä, koska ei hän saanut ihmisiltä rauhaa haudassansa.

Kahdestoista Luku..

Syyskuu oli loppupuolella, tuuli vinkueli ja ravisteli kellastuneita lehtiä puitten oksilta maahan, ja sateen pisaroita ruiskaeli vasten paronin maan-kartanon ikkunoita.

Hiljan huoneessa paloi valkea pöydällä olevassa lampussa, ja Hilja istui pöydän ääressä. Hän muisteli äiti-vainajatansa, joka nyt oli jo vähän kolmatta vuotta ollut maan povessa, ja ajatteli itseksensä: "Äiti käski minun kärsivällisyydellä koettaa saada mieheni mieltä kääntymään pois maailman huonoista menoista, ja tätäpä olenkin koettanut, vaan turhaan — mutta, en tahdo valittaa — onpa minulla toki yksi, joka minua hellii, jolle elämäni on suuresta arvosta".

Näin ajateltuaan meni hän erääsen kamariin, jossa pieni poika lylleröinen tallusteli; poika oli muutaman kuukauden toisella vuodella ja asteli juuri ensimmäisiä, horjuvia askeleitansa. "Tuleppa tänne, minun Tommiseni!" sanoi Hilja, ja poika koetti kiiruhtaa äitinsä luokse. Hilja otti lapsen syliinsä ja rupesi juttelemaan hänen kanssansa, mutta samassa tuli patoni sisälle ja huudahti kiivaasti:

"Erinomaista, että sinä saatat lapselle puhua tuota raakaa suomen-kieltä! Eikö siinä ole kyllä, että hänen täytyy tuota koulussa oppia, jos hän elää — — noh! se ei nyt toki ole varsin luonnontointa, sillä kyllä hän sitä joskus tarvitsee, mutta että sinä hänelle, pikku paronille, saatat puhua semmoista kieltä, jota joka talonpoika puhuu, se ei sovi. Etkö ymmärrä, että sitä kieltä hän oppii, jota äiti hänelle puhuu".

Hilja katseli nöyrästi vaan vakavasti paronia ja lausui: "Herman! hartaasti olen toivonut hänen suomea oppivan ja sitä varten olen hänelle tätä kieltä puhunut. Sinun sukusi, Herman, on Suomen jaloimpia, sinunhan siis pitäisi oleman etupäässä kaikkia jaloja pyrinöitä edistämässä, ja näistä pyrinöistähän kansalliset ovat suuri-arvoisimpia. Miksi siis olet tätä vastaan, että poikamme oppii maamme kieltä? Minä en saata olla hänelle tätä kieltä puhumatta, sillä oma tunteeni minua siitä soimaisi".

"Noh, jos puhutkin, älä sitä kuitenkaan minun eikä muitten sivistyneitten kuulten puhu", varoitti paroni ja meni pois, paiskaten oven kiini.

Hilja jäi taas poikansa kanssa yksin huoneeseen; tuuli vinkueli ulkona, ja Hilja istui alakuloisena miettien elämäänsä. Hän ajatteli itseksensä: "Melkein aina täytyy neidon noudattaa tärkeimmissä asioissa muitten mieltä, vaan silloin, kuin hän sydämmensä ystävän valitsee — valitsee hän oman mielensä mukaan, mutta voi! useinpa hän tässä valitsemisessaan pettyy!"

Pikku Tommi katseli äitiänsä ja äänteli vähäisen, mutta koska Hilja yhä vain istui mietteissään, nykäsi lapsi äitiänsä hameesta ja rupesi närisemään. Tämäpä auttoikin, sillä Hilja otti lapsen syliinsä ja hyväili tätä pientä lemmittyänsä. Hän istahti keinu-tuoliin ja rupesi pojallensa puhumaan, sanoen: "Istu, kiltti, sylissäni ja kuuntele, kun äiti laulaa:"

Oma kiltti poikaseni!
Nuku aitin helmassa,

Siinä olet turvassa.

Siinä surutoinna olet
Niinkuin kukka lehdossa,
Pieni lintu pesässä.

Minun sydän-käpyseni!
Nuku unta makeaa,
Uni voimat vahvistaa.

Mailman kiista-tanterella
Usein myrskyt raivoaa,
Vasta-tuulet puhaltaa.

Kukatiesi kohtaavat ne
Sinuakin lapseni,
Oma pienokaiseni.

Vahvistu mun poikaseni!
Nuku sydän-käpyseni!
Vielä äitis valvoopi.

Hiljan laulaessa pikku Tommin silmät vaipuivatkin kiini, ja Hilja katseli mieli-hyvällä nukkuvaa lastaan, mutta hetkisen vain sai hän näin rauhassa istua, sillä palvelia tuli sisälle, ilmoittaen, että ulkona oli eräs herra, joka maantiellä oli pimeässä ajanut kivelle kumoon ja loukannut itsensä niin, ett'ei hän nyt saattanut edemmäksi mennä, vaan pyysi päästä paronin kartanoon siksi, että hän vähän paremmaksi tulisi.

Hilja nousi heti istualta, laski nukkuvan lapsensa kätkeyeen ja riensi sitte paronin luo puhumaan, mikä onnettomuus matkustavaiselle oli tullut.

Paroni käski palvelian kysyä kyyti-mieheltä, mikä mies matkustavainen oli, ja saatuansa tiedon, että tämä oli tohtori, käski hän heti piian mennä vuodetta hankkimaan tohtorille toiseen vieras-huoneeseen.

Vieras tohtori talutettiin nyt sisälle, vaan juuri huoneeseen ehtiessään pyörtyi hän. Palveliat riensivät apuun, ja tohtori kannettiin hänelle hankittuun vuoteeseen. Hilja toi rohtoja, joita ensi hädässä piti käytettävän, mutta lähetessään sairasta kalpeni hän, kätensä vapisi ja hän huudahti hiljaa: "Oi Jumala! Paavo!"

Paavo oli tullut ulko-mailta ja aikoi lähteä eräesen pitäjään, jossa hänen sisarensa asui, vaan silloin ajoi hän pimeässä kivelle, niinkuin jo mainittiin, ja oli nyt Hiljan, tämän entisen rakastettunsa, kartanossa.

Kun Hilja tointui hämmästyksestään, toimitti hän heti, että mentiin kaupungista lääkäriä tuomaan, ja pyysi sitte tatiä kylmällä vedellä hautomaan sairaan päätä, vaan riensi itse vähäisen lapsensa kätkeyen viereen; tässä istui hän kalpeana, kädet ristissä, lausuen: "Oi Herra minun vapahtajain, vahvista minun voimani!"

Paavo virkosi pian, mutta hän oli saanut päähänsä läven, josta oli paljon verta vuotanut, ja oli sen vuoksi kovin väsynyt. Tainnoksistaan herättyänsä katseli hän ympärillensä ja näytti, tädin nähtyänsä, ikään kuin vähän kummastuneelta, mutta otti sitte kipeään päähänsä. Hän näkyi huomaavan, missä hän oli, ja sanoi vienolla äänellä; "Täti! Missä on Hilja?" Vastausta odottamatta painoi hän toki silmänsä kiini.

Tohtori tuli kaupungista ja meni nyt paronin kanssa Paavon tykö. Hän tarkasteli sairasta ja sanoi sitte; "En luule tässä mitään vaaraa olevan, vaikka sairas luultavasti useita päiviä tulee olemaan vuoteen omana".

Paroni huusi Hiljaa, sanoen; "Tule kuulemaan, mitä tohtori Paavolle määrää, sillä minulla on asioita kaupunkiin, ja ai'on nyt lähteä sinne tohtorin seurassa".

Hilja tuli ja kuunteli tarkasti tohtorin määräyksiä, vaan meni net kuultuansa jälleen pois. Kohta hänen mentyänsä aukaisi Paavo taas silmänsä. Tohtori koetti puhua hänen kanssaan, vaan Paavon puhe oli sekanaista, hän houraili varsin. Tohtori antoi vielä muutamia tärkeitä määräyksiä ja läksi sitten paronin seurassa pois.

Täti istui sairaan huoneeessa, ja Hilja meni hänen tykönsä, sanoen; "Ehkä teidän tulee väsymys, menkäätte lepäämään, kyllä minä tulen valvomaan ja otan toisen sisä-piian kanssani. Ehkä sitte aamu-puoleen taas paremmin jaksatte valvoa".

Hiljan puhussa heräsi Paavo; hän katseli huoneesen ja huudahti iloisesti, huomattuansa Hiljan:

"Hilja!" vaan samassa sanoi hän taas: "Et sinä olekkaan Hilja. Kuinka kehtaat sinä, Pariisin muotinukke, pitää minun Hiljani silmiä?"

Hilja hiipi Paavon luokse, sanoen; "Etkö minua tunne?" Paavo katseli tuimilla silmäilyksillä Hiljaa ja huudahti taas:

"Mene pois, sinä muoti-nukke, ja anna minulle minun Hiljani ääni ja silmät".

Hilja ei saattanut olla huoneessa, vaan meni pois siksi, että Paavo taas ennätti vaipua unen horrokseen.

Paronin tahdosta täytyi Hiljan aina käydä uljaissa ja viimeisen muotin mukaan valmistetuissa vaatteissa, vaikka net kyllä olivat hänelle rasituksena. Tämän pukunsa vuoksi Paavo hänen nyt nimitti muoti-nukeksi.

Pari päivää oli Paavo hyvin huonossa tilassa, vaan sitte sai hän nukkua levolliseen ja virvoittavaan uneen. Hilja ja tati istuivat huoneessa, kun hän unestansa heräsi. Hän katseli huoneessa olevia ja sanoi sitte; "Ah nyt muistan, miten olen tänne joutunut. Teillä on ollut paljo vaivaa minusta! kuinka kauan olen täällä ollut?"

"Nyt kolmatta päivää", vastasi tati. "Te olette ollut varsln hourauksissa, vaan nyt kyllä voimat jälleen pian entiselleen palaavat".

"Hilja! Missä on Hilja?" kysyi Paavo. Hilja, joka huoneessa istui vähän syrjämpänä, tuli nyt Paavon luoksi ja Paavo lausui:

"Hilja! Olette minua muistanut poissa ollessani? Oi jos olisit, jos tahtoisit". — Muuta ei Paavo ennättänyt puhua, sillä Hilja, joka seisoj kalpeana ja vapisevana kuin haavan lehti, sai toki voimia niin paljon, että hän Paavon puheen taisi keskeyttää vastauksella:

"Minä sekä paroni, minun mieheni, olemme molemmat muistaneet sinua kiitollisuudella kaikesta siitä, jota minulle opetit".

Paavo ei enään mitään puhunut, hänen silmänsä vaipuivat kiini, ja niin makasi hän pitkät hetket sanaakaan sanomatta.

Viikon päivät oli Paavo paronin kartanossa, vaan läksi sitte pois, vaikka hänen voimansa vielä olivat jotenkin heikot. Hilja tunsj Paavon lähdettyä ikään kuin taakan putoovan sydämmestänsä ja saatti taas lempeästi hymyten liverrellä pienen poikasensa kanssa.

Kolmastoista Luku.

Kylmä oli talvinen yö Helmikuun keki-välissä. Härmäisinä seisoivat puut Kaisaniemen puistossa. Kuu paistoi kirkkaasti, ja sen valo laskeutui vähäiselle vuoteelle, jossa lepäsi pieni poikanen. Tämä lapsi oli paronin pikku Tommi. Hilja istui vuoteen vieressä itkein, sillä tämä hänen rakas lapsensa oli kipeänä. Koko pitkän yön istui hän lastansa katsellen, vaan kun päivä vähän hämärsi, tuli tati hänen luoksensa, sanoen:

"Mene nyt vähäisen levähtämään. Sinun voimasi loppuvat, kun tässä aina istut; kyllä minä lasta katson, ja jos hänessä joku muutos tapahtuu, kyllä sitte heti sinun herätän".

Hilja läksi lepäämään, vaan kauan ei hän nukkua saattanut, Hän meni taas lapsensa vuoteen äärelle ja lausui tädille:

"Oi tati! jos saattaisin rukoilla, silloin saisin vähän huojennusta, mutta minä en nyt saata sanoa: 'Tapahtukoon sinun tahtos' — enkä uskalla toisinkaan rukoilla, mutta tati! te ette ole heikko äiti niinkuin minä, rukoilkaa minun puolestani!"

Täti teki niinkuin Hilja käski; hän rukoili: "Oi Herra; jos ei tämä ole pyhää tahtoasi vastaan, niin anna poikasen elää vanhempainsa iloksi ja turvaksi ja sinulle kunniaksi, vaan, Herra, tapahtukoon sinun tahtosi!"

Pieni Tommi vaikeroitsi koko pitkän päivän, mutta illalla lakkasi vaikeroiminen, ja hänen voimansa näkyivät vähenemistään vähenevän. Paroni tuli sisälle. Hän kysyi kuinka lapsen laita oli ja sanoi aikovansa lähteä tuttaviensa luo.

"Herman! älä mene tänä iltana", sanoi Hilja. "Tohtori ei anna meille mitään toiveita lapsen parantumisesta ja — ja minä pelkään, että tämä on viimeinen ilta, jona lapsemme elossa näemme".

"Sinä jumaloitset lastasi ja luulet sen vuoksi häntä heikommaksi, kuin hän onkaan. Näethän sen, että lapsi nyt on paljon parempi; hänpä nyt on varsin vaiti".

"Oi Herman! minä pyydän, minä rukoilen sinua: tämän ainoan illan vain ole kotona!"

"Oi, älä minua nyt vaivaa; täällähän tulisin teidän seurassanne varsin ämmämäiseksi. Saat nähdä, että lapsella ei ole mitään hätää. Hyvästi nyt".

Paroni meni ulos. Hän lähestyi ravintolaa, jossa hänen kumppaninsa istuivat. Levottomasti sykki hänen sydämensä, ja hän ajatteli itseksensä: "Mitäs jos poikani sentään kuolisi tänä yönä — mutta tuskin — mitäpä hän nyt juuri kuolisi, sillä olipa hän parempi". Paroni meni edemmäksi ja tuli jo ravintolan portaitten eteen, mutta nyt oli hän vielä levottomampi ja päätti palata takaisin, vaan samassa katsahti hän ylöspäin ravintolan akkunoihin ja näki erään kumppaneistansa, joka noikkasi hänelle. Nyt ei hän enään kehdannut takaisin palata, vaan meni ravintolaan kumppaniensa luo. Mutta kortit eivät sinä iltana paronia huvittaneet. Aina välimmiten tunsu hän tunnossaan vaivan, ja huonosti onnistui kortin-lyönti.

Tavallista aikaisemmin meni paroni pois ravintolasta ja levottomuutensa enentyi, kun hän kotiansa läheni. Hän tuli kamariinsa ketään tapaamatta, vaan riensi sieltä Hiljan huoneeseen, ja täällä kohtasi häntä näkö, joka sai tämän miehen kalpenemaan.

Vähäisellä vuoteella lepäsi pieni Tommi; kuolon enkeli oli jo suudellut hänen huuliansa. Kuu laski hopeisen valonsa kuolleen lapsen kasvoille, ja Hilja istui vuoteen ääressä kalpeana kuin vaha-kuva, ja kyyneleetöinnä oli hänen mustat silmänsä.

Paroni läheni Hiljaa, lausuen: "Myöhään taisin tulla. — Onko hän jo kuollut?"

"Kuollut!" vastasi Hilja kolkosti, vaan lausui sitte: "Herra antoi, Herra otti, siunattu olkoon Herran nimi".

Nain lausuttuansa rupesi hän katkerasti itkemään, ja tämäpä huojensi hänen surevaa sydäntänsä.

Hilja parka! häntä kovasti koetettiin, ja surkea oli häntä nähdä silloin, kuin lapsi laskettiin vähäiseen, kukkaisilla seppelöittyyn arkkuunsa.

Paroni piti suuret peijaiset pojallensa, ja kun lapsi hautaan pantiin, näytti hänkin vähän liikutetulta, mutta Hilja oli niin surullisen- ja heikon-näköinen, että vieraat sanoivat: "Kyllä hänkin pian haudassa kotonsa saa".

Näin oli ihmisten tuumat, vaan toisin kävikin, sillä ainoastaan pari kuukautta tämän jälkeen oli paroni kutsuttu herras-pitoihin, ja sieltä tuotiin Hiljalle sanoma, että paroni oli saanut halvauksen. Hän eli vain muutaman hetken sen jälkeen, kuin hän kotia oli saatettu.

Näin sai Hilja kärsiä katkerimmat murheet, jonka vuoksi hän sanoikin tädillensä: "Lapsena luulin, että ylhäisillä rikkailta ihmisillä ei mitään murhetta olisi, vaan lapsella on lapsen mieli — sitten olen paljon kokea saanut ja 'kokenut paljon tietää, mutta vaivanen hän, joka kaikki kokee'".

Tämmöinen oli Hiljan onni hänen jouduttuansa maailman mahtavien kutsuloille, ja tähän nyt kertomukseni loppukoon.

* * * * *

Ilta oli tullut tädin kertoellessa, vaan olisin halusta tahtonut kuulla yhtä ja toista, jonka vuoksi häneltä kysyin: "Mihin Hilja paronin kuoltua joutui, ja miten Niilon kävi?"

"Kysymykseesi, Elsaseni, saatan kohta vastata", sanoi täti. "Paronin kuoltua meni hänen omaisuudestansa kaikki muut velkoihin, paitsi hänen maan-kartanonsa, ja siellä elää nyt Hilja, auttaen monta köyhää perhettä. Hänen veljellänsä on oma pappila; hän on oiva pappi, ja Alma on hänen onnellinen vaimonsa. Hänen tykönänsä on Hilja usein".

"Kiitos kertomuksestanne", sanoi rouva P., "mutta nyt saamme näihin tietoihimme tyytyä, sillä aika on jo kotia mennä".

"On kyllä", sanoi täti; "tuollahan toisetkin kylpyvieraat palaavat Luonnonmaan saaresta".

Me kokoilimme nyt kapineemme koppaseen ja läksimme sitten pois. Kotia mennessämme muistin

onnetointa Hiljaa ja päätin vakavasti, ett'en suinkaan ikänä naimisiin menisi. Olinpa minä jo seitsemäntoista-vuotinen, ja täytyihän sillä iällä päätösten jo lujana pysyä. Tiellä muistin vielä, että minulla on orpana, joka minusta paljon pitää, ja joka on niin suloinen, ett'en ole toista semmoista nähnyt, — mutta vain orpanan rakkaus meidän välillämme pitää oleman, ei rahtuakaan enempää — näin minä päätin.

Ilta-auringon viimeiset säteet laskivat loisteensa meidän portahille, kun kotia tulimme. Paronitar istui portahilla; hänellä oli kädessä iso kukkas-kimppu, jonka hän antoi Tommille. Tässä me nyt erosimme ja yö-hyväiset lausuttuamme menimme kukin huoneeseemme.

Neljästoista Luku.

Kesä oli jo loppu-puolella, ja vainioilla näkyi kuhilaita. Meressä rupesi vesi kylmenemään, ja kylpiät ajattelivat kukin kotia palaamistaan.

Minä istuin vähäisessä kamarissani ja tuumailin myöskin pois-lähtöäni, ajatellen: "Kenenkähän eno nyt lähettää minua täältä noutamaan". Juuri tätä ajatellessani tuli paronitar huoneeseeni, sanoen:

"Hyvää huomenta Elsani! Tiedätkö! me olemme nyt päättäneet jo huomenna täältä lähteä ja illalla menemme salmen rannalle jää-hyväisiä sanomaan. Haluttaisiko sinua tulla meidän kanssamme sinne?"

"Haluttaa kyllä", vastasin minä, "kiitoksia vain käskystäni".

"Minä menen nyt kylpemään", sanoi paronitar, "sillä kello on jo puoli neljä; hyvästi siis puoli-seitsemältä lähdemme salmen rannalle".

Paronitar meni ja minä istuin akkunan ääreen katselemaan ihmisiä, jotka kulkivat kadulla. Tästä ai'oin toki juuri lähteä pois, kun näin vaunut ja hevoset, jotka tunsin enoni omaksi; ne tulivat pihaan, ja minä riensin vastaan, mutta nytpä vasta iloiseksi tulin, kun näin enoni hyppäävän vaunuista alas. Minä huusin: "Oi, voi, olipa oikein hupaista, että eno itse tuli minua noutamaan!"

"Hiljaa, hiljaa, Elsa", lausui eno. "Onko sinun ikävä ollut, koska noin ilakoitset minua nähdessäsi".

"Ei ole ollut juuri ikäväkään, mutta kyllä kotona sentään hauskempi on", vastasin minä.

"No Jumalan kiitos", sanoi eno. "Sinulla on sitte ollut hyötyä kylpy-ajastasi, sillä muodostasi näen, että olet tervennä ollut, ja koska koto on paras, huomaan, ett'ei sydämesi ole turhuuksiin kiinnitetty".

"Ei olekkaan, sillä, tiedätkö eno, minulla on ollut täällä niin hyviä, viisaita ystäviä, ett'en ole saattanut heidän seurassansa turhamaiseksi tulla".

Emäntäni katkasi puheeni, sillä hän tuli meitä käskemään sisälle kahvia juomaan. Me menimme, ja kahvin juotuamme läksi eno talliin hevostansa katsomaan, vaan minä jäin kapineitani kokoon panemaan, sillä toisena päivänä meidän oli poijes lähteminen.

Kun eno taas sisälle tuli, olin jo kapu-säkkini täyteen tupannut ja pyysin nyt enoa kanssani tulemaan kylpy-vieraitten seura-saliin. Enoni lupasi tulla, sillä häntä halutti nähdä kylpy-laitostakin. Me menimme, ja minä oikein ylpeilin, kun sain kulkea enoni sivulla.

Eno oli nyt kolmenkymmenen ja seitsemän vuoden vanha, juuri parhaassa miehuuden i'ässä, ja hänen jalo muotonsa veti heti ihmisten huomiota puoleensa. Jouduttuamme käytävälle, joka on kylpyvierasten seura-salin edustalla, kuulin, kuinka ihmiset kuiskailivat: "Kuka on tuo sokea herra, joka Elsan sivulla kulkee?" mutta tähän eivät vastausta saaneet. Me menimme saliin, ja eno katseli ensin huonetta vähän, vaan istahti sitten erään pöydän viereen ja rupesi pöydällä olevaa sanomalehteä lukemaan. Minä istuin akkunan ääressä olevalle tuolille ja katselin käytävällä kulkevia ihmisiä. Juuri sen akkunan ulko-puolella, jonka ääressä istuin, oli käytävälle asetettu lavitsa, ja siihen nyt istahti paljon nuoria neitoseja, jotka lipertelivät keskenänsä. Hetken perästä tuli paronitar myös käytävälle. Hän oli kylpemästä päästyänsä ollut Tommin kanssa kävelemässä ja meni nyt istumaan samalle lavitsalle, kuin neitosetkin. Tommilla oli kukkas-kimppu kädessä, ja hän kyseli kukkaisten nimiä tädiltänsä. Paronitar sanoi lapselle näitten nimet, ja tavallisuuden mukaan tämä heidän puheensa suomeksi. Neitoset kuuntelivat vähän aikaa tuota puhetta, vaan sitten sanoi yksi heistä Tommille:

"Onko kukkaiset mielestäsi kyllä kauniita?"

"On", vastasi Tommi, "ja erittäinkin ne kukat, jotka ulkona kasvavat, joita Suomen maa kasvattaa".

Tämä puhe kuului saliin, missä eno ja minä istuimme. Tommin puhuessa eno laskei pois sanoma-lehtensä ja kuunteli ihastuksella pojan puhetta. Eno istui niin, ettei hänen sopinut nähdä paronitarta eikä Tommia, mutta puheen kuuli hän varsin hyvin. Tommin puhuessa sanoi eräs röökinä C.: "Tuota suomea en minä ollenkaan taida puhua".

Siihen vastasi toinen: "Pitäisipä sinun sitä osaaman; sinähän olet paljon ollut maalla setäsi kartanossa, jossa kaikki palvelus-väkikin ovat suomalaisia".

"Niin", sanoi röökinä C. — "kyllä sitä olisinkin oppinut, jos olisin tahtonut, ja kyllä sitä niin paljon taidan, kuin tahdonkin — niin paljon, että juuri toimeen tulen, sillä minä en enempää tahdokkaan tuommoista raakaa kieltä puhua. Ruotsista minä pidän, ja Ruotsissa on minulla vielä paljo sukulaisiakin, enkä tahdo kuulua niihin, jotka puhuvat suomea ja näin unhottavat, että Ruotsista ovat kaiken sivistyksensä saaneet".

Enoni punastui harmista, kuunnellessansa röökinän puhetta, ja sanoi: "Jollen olisi täällä niin outo, että minun tarvitsisi itseäni esitellä noille raukoille, menisin kyllä heille vastaamaan".

Toinen oli myöskin, johon tuo puhe vaikutti, ja tämä toinen oli paronitar. Hänen mustat silmänsä säihkyivät, ja hänen kalpeille poskillensa nousi hohtavat ruusut, enkä unohda, kuinka ihana hän oli, kun hän lausui:

"Tule Tommi tänne, minä tahdon sinulle sadun kertoa, kuuntele tarkasti, lapsi:"

"Oli ennen kaksi perhettä, joilla oli eri kieli. Toinen näistä perheistä oli sivistynyt, mutta toinen vielä raakalainen. Perheen lapset tulivat kuitenkin tutuiksi keskenänsä, ja raakalaisesta perheestä sai kaksi poikaakin olla oppia saamassa sivistyneessä perheessä. Molemmat pojat lukivat innolla kirjoja, joissa puhuttiin sivistyneen perheen esi-isien suuresta opista ja taidosta, ja kun he itse olivat oppia saaneet, sanoi vanhempi:"

"Minä en enään viihdy täällä raakalaisessa kodissani: En, sivistyneitten joukkoon tahdon mennä, siellä sivistyneitten kielellä oppia ottaa ja oppia antaa. Tule veikkoni ja tee samati".

"Veli! Hylkäisitkö äitisi?" kysyi nuorempi".

"Äitini on raakalainen", vastasi vanhempi, "häneltä en ole oppia saanut, enkä hänen kieltänsä puhua tahdo. Niitä tahdon työlläni kunnioittaa, joilta oppia sain".

"Oi veljeni!" lausui nuorempi, "minä kunnioitan ja ylistän sitä perhettä, jolta sivistystä olen saanut, vaan äitiäni, jonka lapsi olen, ja joka minua lapsena kasvatti, rakastan enemmän kuin mitään muuta maailmassa; ja äitini kieltä koetan minä sivistyttää, sillä silloin saatan myös sivistyttää veljiäni ja sisariaani, rakkaan äitini lapsia! Me, jotta olemme paremman onnen lapset, jotka olemme sivistystä saaneet — me olemme velvolliset sitä perheessämme levittämään, ja kun äitini lapsista ja heidän jälkeisistänsä kasvaa valistuneita, jaloja ihmisiä, silloin tuottavat he myös kunniaa sille perheelle, joka ensimmäisen sivistyksen siemenen meihin kylvi. Niin veljeni on ajatukseni, ja näin olen tekevä niin kauan, kuin veri suonissani on juokseva, ja toivon, että Jumala on työlleni siunauksen antava!"

"Hyvästi, me kuljemme eri tietä", sanoi vanhempi".

Suomalaisuutta halveksivaan röökinään kääntyen sanoi nyt paronitar vielä: "Röökinä! te joka tässä nykyään suomalaisuutta harrastavia moittitte — onko teillä selvä, kumpiko näistä lapsista teki oikein?"

Röökinä punastui ja rupesi kumppaneinsa kanssa säpistämään Ranskan kieltä, sekä läksi sitte pois. Paronitar nousi myöskin ja aikoi pois mennä. Eno, joka tarkasti oli kuunnellut koko ajan, jolloin paronitar satuansa puhui, lähenei nyt akkunaa, sanoen; "Kuka on se nainen, joka noin suoraan lausui, mitä Suomea rakastavan sydän ajattelee".

Minä en ennättänyt vielä vastata, ennenkuin eno joutui akkunan tykö ja näki paronittaren, joka juuri meni pois Tommin kanssa. "Hilja!" huudahti eno ja istui sitte taas pöydän ääreen. Minä hämmästyin ja kysyin:

"Tunteeko eno paronitarta?"

"Tunnen", vastasi eno ja nojasi otsaansa kättänsä vastaan, joten käsi jäi ikään kuin varjostimeksi hänen silmänsä eteen. Me olimme kahden salissa, ja minä puhuin nyt enolleni, miten olin tullut paronittaren ja vanhan tädin tuttavaksi, ja miten arvokkaita, hyviä ihmisiä he olivat. Eno pyhkieli salaa muutaman kyyneleen silmistänsä, vaan minä näin sen toki ja ihmettelin, miksi hän noin liikutettu oli, mutta en kysynyt sentään mitään, koska huomasin, että hän koetti minulta sitä salata. Minä puhuin nyt vain, että paronitarkin aikoi huomenna lähteä, sekä että hän oli kutsunut minua puoli-seitsemän ajaksi salmen rannalle.

Eno katsoi kelloansa ja sanoi sitte: "Kello on jo kuusi; ollaan täällä niin kauan, että ennättävät lähteä, sillä minua haluttaa mennä sinun kanssasi paronittaren vieraaksi. Kyllä minäkin olen tervetullut, koska jo olen hänelle vanhastaan tuttu".

Kello seitsemän läksimme kotia, ja silloin oli täti sekä paronitar jo menneet. Me menimme perästä, ja kun salmi rupesi näkymään, näimme myöskin tädin, paronittaren ja Tommin, jotka istuivat äyräällä olevalla kalliolla. Kalliolle oli levitetty puhdas, valkoinen vaate ja sen päälle laskettu teekupit, sokurit sekä leivät, ja kiiltävä tee-kuppi seiso i kalliolla suhisten ja poristen.

Paronitar katseli meitä pitkään, kun näki minun herran seurassa tulevan, vaan huudahti, lähemmäksi jouduttuamme, iloisesti: "Paavo", mutta samassa, ikään kuin hämmästyen omaa ääntänsä, punastui hän ja tuli kainosti enoa tervehtimään.

Enoni sanoi: "Minun teki mieleni tulla sisareni tyttären seurassa tänne tyköne, ja toivon, ett'ei Hilja eikä täti siitä pahastu".

"Ei suinkaan", vastasi Hilja; "tämäpä oli niin hupaista kuin odottamatointakin".

"Nyt tahdon myöskin kiittää Hiljaa", sanoi eno, "siitä kauniista sadusta, jonka kerroit. Minä olin kylpyvierasten seura-salissa, satua kertoessasi, ja kuuntelin sitä ihastuksella, mutta kun sitte menin katsomaan, kuka puhuja oli, ja näin, että sinä se olit, ajattelin sanojasi, joita kerran minulle sanoit: Älä pelkää, Paavo; siemenet on syvään kylvetty, ei niitä kanat pojjes rapsi".

Hilja hymyi, lausuen: "Hyvät jo hyvin kylvetyt siemenet itävät heikossakin maassa". Sitte meni hän kuppeihin kaatamaan teetä, jota me kaikki rupesimme juomaan. Juodessani kuiskasin tädille:

"Paavo ja Hilja. Nyt, täti, minä tiedän, kutka Paavo ja Hilja ovat, joista täti kertomuksessansa puhui". Täti naurahti ja nyökkäsi päätään.

Ilta oli ihana. Kalastajat palasivat Turusta, jonka vuoksi merellä näkyi paljon veneitä purjehtivan. Eno lähestyi Hiljaa sanoen: "Kumma, että monien vuosien perästä toisiamme tapaamme juuri täällä, jossa sinä lapsena olet kasvanut. Muistatko vielä, kuinka sinä, kun minä sinulle sirkun-kelloja toin, tulit iloiseksi ja sanoit, että net sekä kanervaiset olivat sinun lapsuutesi tuttuja. Sirkun-kellot ovat jo lakastuneet, mutta kanervaisilla on nyt juuri hohtavin kukoistus-aika. Tule kanssani hakemaan niitä".

Hilja meni, vaan tuli, muutaman hetken kuluttua enoni parissa takaisin, pitäen kädessään koko joukon kanervaisia. Enolla oli myöskin kukkasia, mutta net antoi hän Tommille, sanoen: "Vai olet sinä Niilo Tammisen poika! Tulkoon sinusta kerran semmoinen mies, kuin isäsi on".

Enoni oli koko illan kovin iloinen; en muista, että häntä ennen niin iloisena olisin nähnyt. Hän ei ollenkaan kiiruhtanut pois, vaikka meidän piti aamulla aikaisin lähtemän, mutta vanha koti toki muistutti, että aika oli jo kotia mennä. Me kokoilimme kaikki kapineet ja läksimme kotia. Enolla ja Hiljalla oli kovin paljo puhumista keskenänsä, mutta he menivät meidän edellämme, ett'en kuullut, mitä he puhuivat. Kun olimme kotia tulleet ja hyvästi jätimme toisiamme, pyysi eno tättiä sekä Hiljaa tulemaan aamu-kahville meille. He lupasivat tulla, ja nyt menimme kukin asuntoomme.

Koko yön oli mielessäni nuot Hiljan elämän-vaiheet, ett'en tahtonut unta saada, mutta vihdoin toki nukuin ja heräsin vasta myöhään aamulla, kun eno koputti ovelle huudahtaen:

"Nouseppa nyt jo Elsa! Kohta jo vieraamme tulevat". Minä kiiruhdin vuoteeltani ja pu'in pikaisesti vaatteet ylleni. Kun huone oli siivottu, toimitti eno viiniä sisälle, ja minä juoksin käskemään vieraitamme. He tulivat, ja nyt juotiin kahvia sekä puhuttiin niitä ja näitä, vaan muutaman hetken päästä kaasi eno viiniä klaseihin, sekä ilmoitti, että hän eilen illalla oli kihlannut Hiljan, tämän nuoruutensa rakastetun. Onnellisilta näyttivät he nyt, vaan kauan eivät saaneet yhdessä olla, sillä lähdön-aika oli jo käsissä, ja hevoset, jotka jo olivat valjaissa, kävivät malttamattomiksi.

Rouva P. sai myöskin tiedon enoni kihlauksesta, ja onnea toivotettuansa, sanoi hän iloisesti: "Onpa kumminkin yksi pari taas tänä kesänä Naantalissa tullut kihlatuksi!".

Sydämmelliset jää-hyväiset sanottuamme toisillemme, läksimme nyt kukin Naantalista, ja tähän nyt loppui kylpy-aikani.

* * * * *

Joulun aikaan oli enoni ja Hiljan häät; net eivät isot olleet. Vuosi on siitä nyt jo kulunut. Heidän onnensa on niin täydellinen, kuin se täällä maailmassa olla saattaa, sillä heillä on "yksi mieli, yksi kieli", ja sydämmen hartaudella tekevät he työtä rakkaan isänmaansa hyödyksi, vahvasti toivoen, että Herra heidän työllensä on siunauksen antava.

Minä asun aina vieläkin heidän luonansa, ja nähtyäni, kuinka onnelliset he ovat, olen varsin mieltä muuttanut, ett'en enään naimista pelkää, vaan jos orpanani tulee tänne jouluksi jo, niinkuin hän kesällä jo puoleksi puhui, minua omaksensa pyytää — mitäpä silloin vastaan? Enpä hänelle vain rukkasia anna!

End of Project Gutenberg's Muistoja Naantalista, by Theodolinda Hahnsson

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUISTOJA NAANTALISTA: ELI VANHAN TÄDIN
KERTOMUS ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

**Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™
electronic works**

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the

United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of

works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-

6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.